

Vnímání profese sociálního pedagoga veřejností

Barbora Polášková

Bakalářská práce
2016

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií
Ústav pedagogických věd
akademický rok: 2015/2016

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Barbora Polášková**
Osobní číslo: **H13068**
Studijní program: **B7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**
Forma studia: **prezenční**

Téma práce: **Vnímání profese sociálního pedagoga veřejností**

Zásady pro vypracování:

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.
Vymezení terminologie a teoretických východisek z oblasti historie sociální pedagogiky, sociální pedagogiky jako vědní disciplíny, možnosti náplně práce a uplatnění.
Příprava metodiky empirické části, zpracování projektu výzkumu a stanovení výzkumného problému.
Realizace kvantitativního výzkumu formou dotazníku.
Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.
Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Rozsah bakalářské práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

BAKOŠOVÁ, Zlatica. Sociálna pedagogika: ako životná pomoc. Bratislava: Univerzita Komenského Bratislava, 2008. ISBN 978-80-969944-0-3.

CHRÁSKA, Miroslav. Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu. Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-1369-4.

KLAPILOVÁ, Světlá. Kapitoly ze sociální pedagogiky. Olomouc: Univerzita Palackého, 1996. ISBN 80-7067-699-8.

KRAUS, Blahoslav a Věra POLÁČKOVÁ. Člověk prostředí výchova: k otázkám sociální pedagogiky. Brno: Paido, 2001. ISBN 80-7315-004-2.

PRŮCHA, Jan. Přehled pedagogiky: úvod do studia oboru. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-567-7.

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. Eva Šalenová

Ústav pedagogických věd

Datum zadání bakalářské práce:

9. prosince 2015

Termín odevzdání bakalářské práce:

27. dubna 2016

Ve Zlíně dne 9. prosince 2015

doc. Ing. Anežka Lengálová, Ph.D.

děkanka

Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.

ředitel ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně22.2.2016.....

....

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlížení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.

3). Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užit či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlédne k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Bakalářská práce je zaměřena na téma vnímání profese sociálního pedagoga veřejností. Práce je rozdělena na teoretickou a praktickou část. Teoretická část se v úvodu zaměřuje na historický přehled sociální pedagogiky spolu s historickým vývojem ve světě i u nás a dále navazuje představením sociální pedagogiky jako vědní disciplíny. Poslední kapitola charakterizuje profesi sociálního pedagoga, vymezuje jeho kompetence a možnosti uplatnění v praxi. Praktická část je realizovaná kvantitativním výzkumem formou dotazníkového šetření, kde je hlavním cílem zjistit, jak veřejnost vnímá obor sociální pedagogiky a s tím spojenou profesi sociálního pedagoga.

Klíčová slova:

Kompetence sociálního pedagoga, profil sociálního pedagoga, sociální pedagog, sociální pedagogika, veřejnost

ABSTRACT

Thesis is focused on the perception of the profession of social pedagogue by the public. The work is divided into two parts – theoretical and practical. The theoretical part in the introduction is focused on a historical overview of social education along with the historical development in the world and in our country and also follows the introduction of social pedagogy as a scientific discipline. The last chapter characterizes the profession of social pedagogue, defines its competences and possibilities of practical application. The practical part is realized in the form of quantitative research questionnaire, where the main objective is to determine how the public perceives the social pedagogy and the associated profession of social pedagogue.

Keywords:

Competencies of the social pedagogue, profile of the social pedagogue, the social pedagogue, the social pedagogy, the public

Chtěla bych poděkovat vedoucí své bakalářské práce paní Mgr. Evě Šalenové za vstřícnost, ochotu a odborné vedení práce. Velké poděkování patří také mému příteli a mé rodině za podporu a trpělivost během studia.

Motto

„Nejdůležitější dílčí předpoklad úspěchu je vědět, jak vycházet s lidmi.“

Teddy Rosevelt

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD	8
I TEORETICKÁ ČÁST	10
1 HISTORICKÝ PŘEHLED SOCIÁLNÍ PEDAGOGIKY	11
1.1 HISTORICKÝ VÝVOJ SOCIÁLNÍ PEDAGOGIKY VE SVĚTĚ	13
1.2 HISTORICKÝ VÝVOJ SOCIÁLNÍ PEDAGOGIKY U NÁS.....	15
2 SOCIÁLNÍ PEDAGOGIKA JAKO VĚDNÍ DISCIPLÍNA	17
2.1 VYMEZENÍ SOCIÁLNÍ PEDAGOGIKY	18
2.2 OBSAH SOCIÁLNÍ PEDAGOGIKY	19
3 SOCIÁLNÍ PEDAGOG JAKO PROFESE.....	21
3.1 CHARAKTERISTIKA SOCIÁLNÍHO PEDAGOGA	22
3.2 KOMPETENCE SOCIÁLNÍ PEDAGOGA	23
3.3 MOŽNOSTI UPLATNĚNÍ SOCIÁLNÍHO PEDAGOGA V PRAXI.....	24
II PRAKTICKÁ ČÁST	26
4 VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ.....	27
4.1 VYMEZENÍ VÝZKUMNÉHO PROBLÉMU	27
4.2 VYMEZENÍ VÝZKUMNÝCH OTÁZEK A CÍLŮ.....	27
4.3 VÝZKUMNÝ SOUBOR	28
4.4 METODA A TECHNIKA SBĚRU DAT	28
4.5 METODY ANALÝZY DAT.....	29
5 ANALÝZA A INTERPRETACE DAT	30
5.1 SHRnutí VÝSLEDKU VÝZKUMU.....	41
5.2 DOPORUČENÍ PRO PRAXI.....	43
ZÁVĚR.....	44
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	45
SEZNAM GRAFŮ.....	47
SEZNAM PŘÍLOH	48

ÚVOD

Bakalářská práce se zaměřuje na to, jak vnímá veřejnost profesi sociálního pedagoga. Tato nová profese není doposud legislativně vymezena, ani není uvedena v katalogu profesí. Ztěžuje to situaci nejen zaměstnavatelům, ale i absolventům vysokých škol, kteří tento obor vystudovali. Pro širokou veřejnost není doposud sociální pedagogika příliš známý pojem, proto je potřeba poukázat na její význam v dnešním světě. Je nutné seznámit společnost s profesí sociálního pedagoga a osvětlit jeho funkci ve společnosti. Především v době, kdy se potýkáme s nerůznějšími problémy sociálního charakteru, je potřeba plně využívat všech možností, které se nám naskytují, včetně využití vysokoškolsky vzdělaných zaměstnanců různě zaměřených sociálních profesí. Sociální pedagogika je jeden z oborů, který může pomoci zvládat současnou situaci.

Práce je strukturována od obecných informací ke konkrétnějším. Proto se první kapitola soustředí nejprve na historický exkurz sociální pedagogiky od úplných kořenů, jelikož je potřeba dívat se na problematiku uceleně a přihlížet na historický vývoj a souvislosti. Dále se tato kapitola zabývá historickým vývojem ve světě, konkrétně v Německu, Polsku a na Slovensku. Zmíněné státy pro nás mají význam z důvodu geografické polohy, mentality, jež je v mnoha ohledech podobná té naší a stejné historické zátěži. Především se ale v krajinách sousedících s naší zemí sociální pedagogika velmi významně rozvíjela. Poslední podkapitola pojednává o historickém vývoji sociální pedagogiky v České republice. Na autory, kteří působili v dřívějších dobách, dnes často reagují současní představitelé, kteří původní myšlenky rozvíjejí a zasahují do dnešních souvislostí. Často tak dávají zdánlivě neaktuálním tezím nový rozměr. Ve druhé kapitole si definujeme obor sociální pedagogiky dle vybraných autorů. Představíme si vědní disciplíny, o které se sociální pedagogika opírá, a taktéž se zaměříme na obsah sociální pedagogiky. Třetí kapitola charakterizuje sociálního pedagoga, vymezuje jeho kompetence a možnosti uplatnění v praxi. Absolventi tohoto oboru se mohou uplatnit v různých rezortech na různých postech, to ovšem ne vždy zaručuje snadné nalezení zaměstnání, jelikož se doposud nepodařilo profesi sociálního pedagoga zakomponovat do zákona. V praxi to znamená, že přestože absolvent má vzdělání sociálně-pedagogického charakteru, je pro něj obtížné získat konkrétní zaměstnání, protože v zákoně chybí přesné vymezení jeho působnosti a zaměstnavatel má obavy zaměstnat jedince s nepřesně specifikovaným profesním zaměřením. I přes velkou nejistotu jakou budou mít absolventi a jak úspěšně se na trhu práce prosadí, nabízí řada vysokých škol studijní program nazvaný Sociální pedagogika.

Praktická část bakalářské práce zjišťuje vnímání profese sociálního pedagoga veřejností formou dotazníkového šetření. Dotazníky jsou určeny laické veřejnosti ve Zlínském kraji. Tento deskriptivní výzkum obsahuje otevřené i uzavřené otázky a cílem práce je zjistit, jak je veřejnost obeznámena s profesí sociálního pedagoga.

Sociální pedagogikou se zabývá řada autorů. Z českých autorů můžeme zmínit Procházku, Pňadku, Krause, Poláčkovou, Klapilovou, Knotovou a ze slovenských Bakošovou, Hroncovou a Ondrejkooviče.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 HISTORICKÝ PŘEHLED SOCIÁLNÍ PEDAGOGIKY

V této kapitole se zaměříme na historický přehled sociální pedagogiky. Budeme se postupně věnovat období starověku, středověku, novověku, humanismu, renesanci a osvícenství. Podíváme se, jak se sociální pedagogika vyvíjela ve světě a poté v České republice.

Pokud bychom chtěli jít k samotným počátkům sociální pedagogiky, tak se musíme vrátit o řadu let zpátky. Tehdejší filozofové kladli důraz na výchovu a vzdělávání ve společnosti. Řecký filozof Demokritos (480 př. n. l.) zdůrazňoval význam výchovy, zabýval se otázkami mravnosti a věřil tomu, že přírodu a člověka ovládají stejné zákonitosti (Hroncová, Emmerová a Kraus, 2008, s. 10). Za jednoho z nejvýraznějších antických filozofů považujeme Platóna (427–347 př. n. l.), který zdůrazňoval funkci výchovy a společenské uplatnění člověka pro něho bylo výchovným cílem (Knotová, 2014, s. 11). Platón popisoval výchovnou cestu dítěte od narození až do dospělosti. Shledával potřebu začít s výchovou od nejranějšího věku a to tak, že se do šesti let věku dítěte realizuje výchova prostřednictvím hry a od šesti let věku nastává čas na učení. Vyučování je povinné pro dívky i chlapce a výsledkem má být osvojení si mravnosti a kázně. (Procházka, 2012, s. 12) Podle Platóna musí být každý člověk soběstačný, měl by umět čelit nežádoucím událostem a neměl by se dožadovat soucitu u ostatních. Z toho nám plyne chybějící sociální citění a nezájem o lidi v nouzi v tehdejší době. (Kováčiková, 2000 cit. podle Hroncová, Emmerová a Kraus, 2008, s. 12) Za nejvýznamnějšího představitele antické filozofie je pokládán Aristoteles (384–322 př. n. l.), který taktéž spatřuje velký význam výchovy. Podle něj je pro člověka přirozené žít s druhými ve společenství, neboť je společenskou bytostí a je to jeho podstata. Stát vytváří výchovný systém pro děti a mládež. Mezi římské filozofy zabývající se sociálně výchovnými otázkami, řadíme například Cicera, Marcuse Fabiuse Quintiliána a Senecu. Seneca (4 př. n. l. – 65 n. l.) vynikal v sociálně pedagogickém myšlení a z jeho děl vyplývá, že kladl velký důraz na řešení sociálních problémů. (Procházka, 2012, s. 12–13)

Období středověku bylo propojené s křesťanskou vírou a univerzitní vzdělaností, rozvíjela se péče o nemocné a chudé, později o chudé děti a sirotky. Křesťanský ideál, který vycházel ze Starého a Nového zákona, uložil základ sociálního učení založené na křesťanské lásce k bližnímu (Hroncová, Emmerová a Kraus, 2008, s. 20). O vztahu k nemajetným a chudým lidem psal Tomáš Akvinský (1225–1274), který chudobu považoval za nepostradatelnou součást společenského uspořádání (Knotová, 2014, s. 11). „Duchovní myslí-

tel, který ovlivnil pohled na člověka a jeho místo ve společnosti byl“ sv. Augustin (354–430 n. l.). Mezi nejvýznamnější české postavy považujeme Anežku Českou (1211–1282), která založila při klášteře sv. Františka špitál. Taktéž ji považujeme za průkopnici v organizování chudinské a nemocniční péče. Další významná žena Zdislava z Lemberka (1220–1252) prosadila založení špitálu v Jablonném. Z mužů můžeme jmenovat Jana Milíče z Kroměříže (1325–1374) nebo Konráda z Waldhauseru. (Procházka, 2012, s. 15–18)

V období humanismu a renesance (14. – 17. století) došlo k odklonu od Boha k člověku a zdůrazňoval se přirozený rozvoj lidské individuality ve výchově (Kraus, 2008, s. 10). Utopisté Thomas More (1478–1535) a Thomasso Campanella (1568–1639) jsou považováni za předchůdce sociální pedagogiky (Procházka, 2012, s. 20). Podle nich je výchova hlavní prostředek, který umožňuje vznik a rozvoj uspořádané společnosti (Knotová, 2014, s. 11). Juan Luis Vives (1492–1540) se soustředil na systém péče o chudé a zastával názor, že starost o chudé by měly zajišťovat obce a stát, ne církve jak tomu bylo. (Kádner, 1910 cit. podle Procházka, 2012, s. 23) Mezi další filozofy řadíme Erasma Rotterdamského (1467 – 1536), Francise Bacona (1561–1626) a Johna Locka (1632–1704). Erasmus odlišoval rodinnou a školní výchovu (Procházka, 2012, s. 22). Bacon a Locke zdůrazňovali společenské stránky výchovy (Hroncová, Hudecová a Matulayová, 2000, s. 16).

Opomenout bychom neměli proslulého českého představitele Jana Amose Komenského (1592–1670), který v mnohém předběhl svou dobu a jeho myšlenky, zásady a postupy jsou stále aktuální a používány dodnes. Dle Krause (2008, s. 10) Komenský chápal výchovu jako kultivaci jednotlivce, ale také jako způsob nápravy světa. Taktéž přisuzoval velký smysl výchovnému vlivu prostředí. Svá sociální cítění přenášel do pedagogických názorů, což je patrné například z názoru, že výchova a vzdělání má být přístupné všem bez rozdílu pohlaví, stavovské příslušnosti a bohatství.

Období, kdy se zformuloval moderní obraz člověka a jeho vztah ke společnosti, nazýváme osvícenství (Procházka, 2012, s. 32). Osvícenci se snažili měnit mravy a odstraňovat společenské nedostatky výchovou. Autoři, zastávající tyto názory, byli například Denis Diderot (1713–1784) a Claude Adrien Helvétius (1715–1771). (Knotová, 2014, s. 11) Jean Jacques Rousseau (1712–1778) je považovaný za výraznou a originální osobnost 18. století. Rousseau působil na své okolí inspirativně, ale také velice rozporuplně. Zastával názor, že lidstvo uměním a vzděláváním do jisté míry degeneruje. Své názory na výchovu rozvinul v pětidílném pedagogickém románu *Emil čili o výchově*, kde myšlenka přirozené výchovy značí revoltu proti stávajícímu společenskému uspořádání. (Procházka, 2012, s. 32-

33) Charles Louis Montesquieu (1689–1755) a Voltaire (1694–1778) spolu s Rousseauem podléhali úvahám o chudobě, o hrozbě ztráty práv člověka a o nepřírozené nerovnosti. (Procházka, 2012, s. 32)

1.1 Historický vývoj sociální pedagogiky ve světě

Sociálně pedagogické myšlení se v průběhu 19. století postupně vyvíjelo a začalo se prosazovat v praktickém a teoretickém směru. Za zakladatele praktického směru sociální pedagogiky považujeme Johanna Heinricha Pestalozziho (1746–1827), který popsal vliv prostředí na člověka teoreticky i prakticky. V řadě svých děl vyjadřuje pedagogické názory. Nejznámější román *Linhart a Gertruda* poukazuje na vliv prostředí, které dokáže změnit osud člověka. V dalším pedagogickém díle *Jak Gertruda učí své děti* publikuje své názory na výchovu a školu. V jeho smýšlení pozorujeme snahu dosáhnout harmonie rozumu, srdce a praxe. (Procházka, 2012, s. 34-39) Mezi další osobnosti praktického směru řadíme Roberta Owena (1771–1858) nebo Adolfa Diesterwega (1790–1866). Představitel utopického socialismu, anglický pedagog Robert Owen, přikládal velký význam společnosti ve vztahu k vývoji osobnosti. Snažil se dělníkům zlepšit jejich pracovní a životní podmínky. (Bakošová, 2005, s. 11) Za zakladatele teoretického směru sociální pedagogiky považujeme Paula Natorpa. Tento směr má velkou řadu zástupců např. Adolfa Lindnera, Paula Bergemana nebo Frédérica Le Playe.

Pojem sociální pedagogika se objevil okolo roku 1850 v Německu. Existují spekulace, kdo je autorem tohoto pojmu. Podle Rosslera použil poprvé pojem sociální pedagogika Karel Mager roku 1848. Více autorů jako jsou např.: Klapilová, Hájek, Galla považují za autora pojmu Adolfa Diesterwega, jenž použil pojem sociální pedagogika ve svém díle *Rukověť vzdělání pro německé pedagogy*. V seznamu literatury této knihy z roku 1850 se nachází část s názvem *Spisy o sociální pedagogice*. Blíže však sociální pedagogiku nedefinoval. Ovšem skutečnost, že nově vytvořený název spojil pomlčkou „Sozial-pädagogik“, jasně ukazuje na spojení sociálních a výchovných úloh. (Hroncová, Emmerová a Kraus, 2008, s. 84)

Z historického vývoje řadíme **Německo** k těm zemím, které nejvíce obohatily sociální pedagogiku a kde se sociální pedagogika vůbec nejvíce rozvinula. A právě odtud pochází Paul Natorp, kterého považujeme za zakladatele sociální pedagogiky. Německý pedagog a filozof Paul Natorp (1854–1924) byl ovlivněný Kantem, Spencerem a Pestalozzím (Knotová, 2014, s. 13). Domníval se, že se celý svět začne zdokonalovat až v tu chvíli, kdy

na něj bude působit výchova a morálka (Kraus, 2008, s. 11). Natorp „považoval za nejdůležitější cíl a úkol sociální pedagogiky možnost poskytnout vzdělání všem a to bez rozdílu“ (Knotová, 2014, s. 14). Adolf Diesterweg (1790–1866) ve své knize *Rukověť vzdělání pro německé pedagogy* pojednává o důležitosti vedení žáků k pravdě prostřednictvím svobodné a přirozené výchovy (Procházka, 2012, s. 39). Paul Barth (1858–1922) byl německý sociální pedagog. Ve svém významném díle *Dějiny sociálně-pedagogických myšlenek* uvádí, že formování vůle a rozumu člověka jsou hlavní složkou ve výchově společnosti (Hroncová, Emmerová a Kraus, 2008, s. 87). K vedoucím osobnostem nové společensko-kritické sociální pedagogiky patří Klaus Mollenhauer (1928-1998). Do univerzitního prostředí vstoupil až v šedesátých letech a stal se představitelem kritické vědy o výchově. Prožitek předválečné a válečné katastrofy je dokladem toho, že obecná „duchovědná“ pedagogika je v krizi, tento poznatek zdůrazňuje ve své knize *Výchova a emancipace*. Východiskem je pro něj tedy sociální pedagogika, která je zaměřená na odstraňování škod, které společnost způsobuje lidem (mládeži, skupinám, rodinám). (Procházka, 2012, s. 49) Mezi další představitele německé sociální pedagogiky dále patří Herman Nohl, Gertruda Bäumerová, Winfried Noack, Johannes Schilling a ze současných můžeme jmenovat Hermanna Geisecka nebo Hanse Thiersche.

Polsko právem řadíme k zemi s nespočtem autorů zabývajících se sociální pedagogikou. Počátky polské sociální pedagogiky spojujeme s hlavním představitelem Stanislawem Karpowiczem (1864–1921), který usiloval o odstranění trvalé volnosti v chápání výchovného procesu a zamýšlel pedagogiku formovat na objektivních základech (Kraus, 2008, s. 12). Mezi nejznámější představitele řadíme polskou zakladatelku oboru Helenu Radlińskou (1879–1954), která se inspirovala nejen polskými mysliteli, ale také německými a to hlavně Natorpem, Barthem a Bergemanem. Radlińská přispěla k rozvoji sociální pedagogiky prostřednictvím koncepce dialektické souvislosti mezi jednotlivcem a prostředím, kdy určuje role pedagoga při přetváření prostředí. (Hroncová, Emmerová a Kraus, 2008, s. 99-100). Podstatu a předmět pedagogiky vymezil Ryszard Wroczyński (1909-1978), který se mimo jiné zabýval mimoškolní výchovou. Napsal dílo *Úvod do sociální pedagogiky*, kde rozděluje procesy profylaxe a kompenzace. (Procházka, 2012, s. 51)

Sociální pedagogika se na **Slovensku** začala rozvíjet až s Jurajem Čečetkou (1907–1983), jenž se soustředil převážně na to, jaký vliv má sociologie na pedagogiku (Procházka, 2012, s. 52). K zakladatelům československé a potažmo slovenské sociální pedagogiky patří Ondrej Baláž (nar. 1922), který ji charakterizoval jako interakci mezi sociálním prostředím

a výchovou (Bakošová, 2005, s. 18). V současnosti Slovensko obohacuje o sociální pedagogiku řada významných osobností. Patří mezi ně Peter Ondrejko, Jolana Hroncová, Ingrid Emmerová a Zlatica Bakošová. Peter Ondrejko se zaměřuje především na oblast sociologie výchovy, socializaci osobnosti v rodinném a školním prostředí a problematiku rizikového chování. Jolana Hroncová vymezuje otázky profesních kompetencí sociálního pedagoga a Ingrid Emmerová se zaměřuje na role sociální pedagogiky v oblasti reedukace a prevence. (Procházka, 2012, s. 53)

1.2 Historický vývoj sociální pedagogiky u nás

Vývoj sociální pedagogiky v Československu byl velmi pozvolný ve srovnání s okolními zeměmi. Docházelo ke spekulacím, jestli není celá pedagogika sociální, hledaly se rozdíly mezi sociologickou a sociální pedagogikou. (Knotová, 2014, s. 14)

Počátky české sociální pedagogiky pojíme se jménem Gustava Adolfa Lindnera (1828–1887) - profesorem pedagogiky a filozofie, který byl ovlivněn názory Komenského, Herbart, Spencera a Darwinovým evolucionismem. V díle *Pedagogika na základě nauky o vývoji přírodním, kulturním a mravním* spatřujeme položený základ teoretické koncepce sociální pedagogiky u nás. (Procházka, 2012, s. 56) Právě v tomto díle byl poprvé použit termín sociální pedagogika a autor zde rozvíjí názory o sociální funkci výchovy (Kraus, 2007, s. 132). Lindner chápal výchovu v širším pojetí jako výchovu k lidství. „Hlavním účelem sociální pedagogiky pro něho byla výchova občana a vypěstování mravního charakteru jedince.“ (Procházka, 2012, s. 57)

Po 1. světové válce a vzniku Československé republiky docházelo k útlumu sociální pedagogiky. Toto období se vyznačovalo utvářením školství, pomoci chudým, sirotkům či válečně poznamenaným rodinám. (Knotová, 2014, s. 15) V meziválečném období byl významnou osobností Přemysl Pitter (1895–1976), pacifista, který pomáhal všem a to bez rozdílu národnosti, rasy či náboženského vyznání. Založil Milíčův dům na Žižkově, který sloužil pro mimoškolní výchovu dětí.

Řešení sociálně pedagogických problémů spojujeme se jmény Arnošt Inocenc Bláha, Tomáš Garrigue Masaryk, Emanuel Chalupný či Břetislav Foustka. Významný filozof, politik, sociolog a pedagog Tomáš Garrigue Masaryk (1850–1937) je známý hlavně jako první Československý prezident. Zabýval se pedagogickými otázkami a řešením pedagogických problémů, kladl nároky na výchovu a mravní vývoj národa. Arnošt Inocenc Bláha (1879–

1960) ve své knize *Sociologie dětství* rozvinul problematiku vlivu prostředí na rozvoj jedince. Celou pedagogiku považoval za sociální, protože výchova a její cíle jsou záležitostí celé společnosti. (Procházka, 2012, s. 57-58)

V poválečném období se vývoj sociální pedagogiky u nás zastavil. Z ideologických důvodů nebyla sociální pedagogika rozvíjena (Procházka, 2012, s. 58). Až v polovině šedesátých let se zásluhou politických změn dostavil obrat k lepšímu. Utvářel se „nový prostor pro sociální pedagogiku, začal vycházet Sociologický časopis a vznikla nová sociologická pracoviště“. (Kraus, 2008, s. 16) Na konci šedesátých let vydává český sociolog Karel Gal-la (1901–1985) učebnici *Úvod do sociologie výchovy*, kde formuluje rozdíly mezi sociologií výchovy a sociální pedagogikou. Jeho pohled na sociální pedagogiku byl skeptický (Procházka, 2012, s. 58). Brněnský profesor Milan Přádka (nar. 1933) napsal roku 1978 dílo *Výchova a společenské prostředí* a zabýval se historií sociální pedagogiky a problematikou vlivů prostředí na výchovu jedince. (Knotová, 2014, s. 18)

Zlom přichází počátkem 90. let, kdy se začínají řešit metodologické otázky, vymezují se vztahy k sociologii výchovy, sociální práci a sociální psychologii. Začínají vycházet odborné publikace a učebnice, navazují se kontakty s představiteli ostatních zemí. (Knotová, 2014, s. 19) Taktéž došlo k definování předmětu oboru a na řadě vysokých škol se začal tento obor vyučovat v bakalářských a magisterských programech.

Mezi významné osobnosti přispívající k utváření a propagaci oboru patří v současnosti Blahoslav Kraus, Milan Přádka, Světlá Klapilová, Dana Knotová, Věra Poláčková, Miroslav Procházka a řada dalších.

2 SOCIÁLNÍ PEDAGOGIKA JAKO VĚDNÍ DISCIPLÍNA

V druhé kapitole se zabýváme samotným oborem sociální pedagogiky. Nejprve se podíváme na vědní disciplíny, o které se sociální pedagogika opírá a následně si ujasníme sociální a pedagogickou dimenzi. Posléze si představíme vymezení sociální pedagogiky dle vybraných českých a slovenských autorů. Kapitulu zakončí vymezení, co je obsahem sociální pedagogiky, okruhy a jednotlivé přístupy podle zaměření.

Sociální pedagogika se opírá o řadu vědních disciplín. Má na ni silný vliv zejména sociologie, konkrétněji sociologie rodiny, města, náboženství, demografie apod. Dále psychologie soustředící se na chování, prožívání a vztah jedince k okolí a na obecnou, vývojovou, pedagogickou a sociální psychologii. Další vědní disciplína, kterou můžeme jmenovat, je filozofie, jež řeší obecné otázky člověka k přírodě a k sobě samému. K sociální pedagogice má z filozofie nejbližší její podobor - etika. Teologie se zabývá hodnotovou orientací, morálními postoji a etickým kodexem. Pedagogika se zakládá na obecné pedagogice, didaktice a pedagogickými metodami. Medicína se zakládá na somatologii, základy psychiatrie, metod práce se zdravotně postiženými, gerontologie a výchova ke zdravému životnímu stylu. Sociální pedagogika se dále váže k politologii, ekonomii, antropologii a právu. (Kraus a Poláčková, 2001, s. 26–28)

Sociální pedagogika spadá do dvou dimenzí – sociální a pedagogické. Sociální dimenzi určuje sociální rámec, společenské podmínky, situace v konkrétní společnosti. Společnost tvořená jedinci nebo sociálními skupinami vytváří jisté podmínky, které zřetelně ovlivňují jejich socializaci. Podmínky vytvořené společností kolikrát znesnadňují socializaci jedinců, různých sociálních skupin či sociálních vrstev a může tak docházet k rozporům. Sociální pedagogika s podmínkami a rozpory počítá, akceptuje je a snaží se najít východiska a řešení, která pomohou nejlépe rozvíjet osobnost každého jedince. Sociální dimenze se s vývojem doby stává aktuálnější a důležitější vzhledem k postupujícímu rozvoji industrializace, automatizaci, s prudkým rozvojem komunikačních a informačních technologií, problematikou ekologie či problému nezdravého životního stylu. Pedagogická dimenze se zakládá na tom, „jak prosazovat a realizovat ony společenské nároky, žádané cíle, požadavky, jak minimalizovat ony rozpory v daných podmínkách, a to pedagogickými prostředky“. (Kraus a Poláčková, 2001, s. 24)

2.1 Vymezení sociální pedagogiky

Sociální pedagogiku považujeme i přes hluboké historické kořeny za mladý obor a hlavně za disciplínu, která není jednotně vymezena. Stále platí to, co výstižně uvádí Kraus (1996, s. 117), že „pohled na současnou sociální pedagogiku není dodnes jednoznačně a uspokojivě vyřešen ani v zemích, kde má značnou tradici.“ Každý autor se vyslovuje k definování sociální pedagogiky jinak a s různým pohledem na okruh problémů a společenských souvislostí. V odborné literatuře nalezneme velkou řadu vymezení a definic sociální pedagogiky, zde je poskytnut jen stručný výčet od českých a slovenských autorů.

Podle pedagogického slovníku se sociální pedagogika „zabývá širokým okruhem problémů spjatých s výchovným působením na rizikovou a sociálně znevýhodněnou skupinu mládeže a dospělých.“ (Průcha, Mareš a Walterová, 2003, s. 217)

Výkladový slovník z pedagogiky formuluje sociální pedagogiku jako „pedagogickou disciplínu, která navazuje na sociologii výchovy, vymezuje se transdisciplinárním charakterem. Je tou částí pedagogiky, která se zabývá problematikou výchovy v závislosti na postupujícím procesu industrializace, technizace, rozvoje forem soužití a na změnách právních norem. Všímá si měnícího se prostředí a tím i podmínek výchovy.“ (Kolář a kol., 2012, s. 98)

Slovník sociální práce představuje sociální pedagogiku jako odbornou disciplínu, která se zabývá rozpoznáváním sociálních činitelů ohrožujících vývoj člověka a uplatňováním postupů, jež vyvažují jejich nepříznivé působení. (Matoušek, 2008, s. 199)

Podle Hradečné sociální pedagogika klade důraz na studium pedagogických jevů a procesů uvnitř socializace jedince. Říká, že sociální pedagogika „překračuje dimenze, omezené školou a projevuje se v celistvosti školní a mimoškolní problematiky, v kooperaci či rozpornosti školních a širších sociálních vlivů na jedince, v pozici jedince uvnitř sociálních skupin, definované nejen postavením žáka, ale i jako člena různých sociálních skupin a společnosti vůbec. Zahrnuje společenské předpoklady výchovných a vzdělávacích jevů a procesů, požadavky na ně, prognózy a perspektivy sociální výchovy a vztahy, v nichž se realizuje.“ (Hradečná a kol., 1998, s. 7)

Bakošová vymezuje sociální pedagogiku jako „vědní disciplínu, která je součástí věd o člověku. Patří do soustavy pedagogických věd i věd o výchově. Jejím cílem je přeměna dětí, mládeže a dospělých prostřednictvím výchovy i výchovné působení na rizikové a so-

ciálně znevýhodněné skupiny dětí, mládeže a dospělých. Výchova v sociální pedagogice má charakter pomoci a výsledkem má být stabilní, integrovaná osobnost.“ (Bakošová, Lubelcová a Potočárová, 2005, s. 10)

Podle zaměření z hlediska širě obsahu i objektu zájmu hovoříme o užším a širším pojetí. Užší pojetí sociální pedagogiky se soustředí na problematiku rizikového chování a na jedince či skupiny, jež představují pro společnost z nějakého důvodu riziko. Naopak širší pojetí se zaměřuje na celou populaci. (Procházka, 2012, s. 66-67) Jak je patrné z výčtu definic, každý autor pohlíží na sociální pedagogiku jinak. Užší pojetí nalezneme publikované v Pedagogickém slovníku orientovaném prioritně na rizikové chování a taktéž ve Slovníku sociální práce. Naopak Hradečná chápe sociální pedagogiku v širším pojetí.

2.2 Obsah sociální pedagogiky

Jak už vyplývá z již uvedených definic, sociální pedagogika se zabývá širokým okruhem problémů směřujícím k řešení. Pomoc je cílená na celou populaci všech věkových kategorií s cílem poskytnout pomoc jednotlivci nebo sociální skupině a najít vhodné řešení v problémových či krizových situacích. Obsahem činnosti je prevence rizikového chování, výchova, vzdělávání, socializace a poradenství. Ovšem stále platí, že více než v jakékoliv jiné pedagogické disciplíně se v sociální pedagogice mění její cíle vlivem změn ve společnosti a to na základě konkrétní doby a konkrétního území (Přadka, Knotová a Faltýsková, 2004, s. 16).

Sociální pedagogika se zaměřuje dle Průchy (2015, s. 89) na následující okruhy problémů:

- týkající se poruch v rodině a rodičovství a okolnostmi spojenými s náhradní rodinnou výchovou či ústavní výchovou,
- otázky v dodržování práv a svobod dítěte a s tím spojené situace, které souvisí s týráním, zneužíváním a zanedbáváním dětí, dále otázky týkající se dětské prostituce a pornografie,
- problémy ve školním prostředí jako je školní fobie, psychosociální deviace a sociální klima školy,
- děti, které jsou ohrožené drogami a sociokulturní deprivací a ne jen s tím spojenou eliminací delikvence, agrese mládeže, kriminogenní skupiny a subkultury mládeže,

- resocializaci trestaných osob spolu s reedukací a rozvoj ve vzdělávání dětí uprchlíků a imigrantů.

Jak uvádí Kraus (2008, s. 40) sociální pedagogika se z různých přístupů zaměřuje na oblasti:

- a) k objektu výchovy – kde je výchovné působení zaměřeno na celou sociální skupinu, nikoliv jen na jednotlivce;
- b) k formám a podmínkám výchovy – zabývající se výchovou v mimoškolních institucích a taktéž rolí lokálního prostředí ve výchově;
- c) k cílům výchovy – s kladeným důrazem na společenské potřeby, spolupráci, altruismus a demokratizaci výchovy;
- d) k metodám výchovy – vyznačující se upřednostňováním nepřímými výchovnými postupy;
- e) ve smyslu sociální pomoci – pojem sociální je chápán ve smyslu solidarity s těmi, kteří se dostali z různých důvodů do znevýhodněné situace.

3 SOCIÁLNÍ PEDAGOG JAKO PROFESE

Poslední kapitola teoretické části pojednává o profesi sociálního pedagoga. Obsahuje charakteristiku sociálního pedagoga, jeho kompetence a možnosti uplatnění v praxi.

Pojem profese bývá spojován se specifickou skupinou povolání zakládající se na dlouhé teoretické přípravě, která je podstatou profesionální aktivity. Profesní povolání potřebuje všeobecně vyšší kvalifikaci, znalosti, profesionální autoritu a dodržování etického kodexu. (Kraus a Poláčková, 2001, s. 33)

Smutná je skutečnost, že v České republice chybí ucelené uchopení sociální pedagogiky. Profese sociálního pedagoga není v katalogu profesí vůbec vymezená, což sledujeme jako velký problém. Zaměstnavatelům i samotným sociálním pedagogům absence legislativního ukotvení situaci velmi komplikuje. Naopak v sousedním Slovensku mají profesi sociálního pedagoga ukotvenu v zákoně č. 317/2009 Z. z. O pedagogických zaměstnancích a odborných zaměstnancích jako odborného zaměstnance.

I přes širokou škálu působnosti, klady a přínosy této profese nebylo toto povolání definováno jako samostatná profese a často dochází k zaměňování s příbuznými profesemi. Právě legislativní neukotvení má za následek nízkou prestiž a nižší platové ohodnocení této profese. Vezmeme-li v potaz celkové nižší postavení a s tím spojené neodpovídající finanční ohodnocení, narážíme tím na problematiku související s profesí sociálního pedagoga (Kraus a Poláčková, 2001, s. 34).

Kraus (2008, s. 198) shledává nutnost profese sociálního pedagoga v současné době z důvodu toho, že dochází ke změnám v rodině, rodiče mají plno svých aktivit a dětem se dostatečně nevěnují. Proto děti a mládež stále víc tráví volný čas mimo domov a své problémy řeší bez rodičů.

V České republice je možné studovat sociální pedagogiku na řadě různých vysokých škol a univerzit jak v bakalářských, tak magisterských programech. Konkrétně se jedná o Univerzitu Karlovu v Praze, Masarykovou univerzitu v Brně, Univerzitu Tomáše Bati ve Zlíně, Univerzitu Palackého v Olomouci, Jihočeskou univerzitu v Českých Budějovicích, Univerzitu v Hradci Králové, Ostravskou univerzitu v Ostravě a Univerzitu J. E. Purkyně v Ústí nad Labem. Některé studijní programy se specifičtěji zaměřují například na etopedii, poradenství nebo prevenci. (Potměšilová, 2013, s. 17)

3.1 Charakteristika sociálního pedagoga

Za nejdůležitější funkce sociálního pedagoga považujeme činnosti integrační a rozvojové. Činnosti integrační se soustředí na osoby, jež potřebují odbornou pomoc a podporu. Jedná se o osoby, které se vyskytují v krizových situacích nebo v psychickém, sociálním či psychosociálním ohrožení a mohou se stát pro okolí překážkou. Činnosti rozvojové se neaplikují na specifické situace, nýbrž v situacích, kde jde o zajištění žádoucího rozvoje osobnosti ve smyslu životního stylu a hodnotového naplnění. V neposlední řadě se jedná o užitečné naplnění volného času, což zahrnuje prevenci směrem k celé populaci. (Kraus a Poláčková, 2001, s. 34)

Bakošová definuje sociálního pedagoga jako „odborníka, který je teoreticky i prakticky připravený ve vysokoškolském, magisterském studiu oboru pedagogika, filozofického, pedagogického či sociálního zaměření na sociálně výchovnou činnost. Jeho všeobecné kompetence se zakládají na pomoci a podpoře dětem, mládeži, dospělým, rodičům a jejich podpoře v situacích vyrovnání deficitu socializace a hledání možnosti zlepšení kvality života prostřednictvím výchovy, vzdělání, prevence a poradenství.“ (Bakošová, 2005, s. 180)

Klíma sociálního pedagoga vymezuje jako „specializovaného odborníka vybaveného teoreticky, prakticky a koncepčně pro záměrné působení osoby a sociální skupiny především tam, kde životní způsob, životní praxe těchto jednotlivců či sociálních skupin se vyznačuje destruktivním či nekreativním způsobem uspokojování potřeb a utváření vlastní identity.“ (Klíma, 1993 cit. podle Kraus a Poláčková, 2001, s. 34) Kraus charakterizuje sociálního pedagoga jako „profesionálního pracovníka, který řídí a organizuje na profesionální úrovni výchovný proces a působí na jiné (děti, mládež a dospělé) ve směru jejich žádoucího optimálního osobnostního rozvoje a jednak ve směru integrace, týkající se osob nacházející se v krizové situaci.“ (Kraus a Poláčková, 2001, s. 34) U definice Klímy i Krause postrádáme zmínku o preventivním působení sociálního pedagoga.

Když shrneme jednotlivé vymezení od různých autorů, můžeme konstatovat, že se sociální pedagog zaměřuje na děti, mládež a dospělé z různých typů prostředí. Zabývá se prevencí rizikového chování, výchovou, vzděláváním, socializací a poradenstvím. Cílem sociálního pedagoga je poskytnout pomoc jednotlivci nebo sociální skupině a najít řešení v problémových nebo krizových situacích.

3.2 Kompetence sociální pedagoga

Kompetence jsou podle pedagogického slovníku definovány jako soubor profesních dovedností a dispozic, kterými má disponovat pracovník proto, aby efektivně vykonával své povolání. Jsou to hlavně kompetence profesní a osobnostní. Profesní kompetence jsou spojovány například s řídicí, komunikativní, diagnostickou, autoevaluační oblastí sociálně pedagogické práce. Osobnostními kompetencemi se myslí například schopnost řešit problémy, schopnost kooperovat, být vnímavý, tvořivý, zodpovědný a reflexivní. (Průcha, Mareš a Walterová, 2003, s. 103-104) Pro výkon profese je důležité, aby jedinec oplýval dovednostmi, znalostmi, vědomostmi, schopnostmi, zkušenostmi a dispozicemi.

Za osobnostní kompetence považujeme fyzické a psychické předpoklady pro výkon profese (Kraus, 2008, s. 200). Sociální pedagog by měl disponovat osobními vlastnostmi jako je zodpovědnost, přesnost, důslednost, spolehlivost, dále by měl být psychicky odolný a fyzicky zdatný (Procházka, 2012, s. 78). S běžnou fyzickou a psychickou únavou se dostává i sociální únava, která je důsledkem přesycenosti sociálními kontakty a neustálou komunikací. Můžou se vyskytovat i další faktory, které mohou způsobit mimořádné zatížení, které přejde do syndromu vyhoření. Mezi ně řadíme například nepravidelnou pracovní dobu, přímý styk s infekcí či namáhání hlasového ústrojí především u vychovatelů. (Kraus, 2008, s. 202) Velký důraz je kladený také na schopnost empatie, tolerance, osobního postoje a hodnotovou orientaci (Procházka, 2012, s. 78). Dále by měl být pracovník kreativní, angažovaný, samostatný, diskrétní, vstřícný, trpělivý, iniciativní, schopen spolupráce, měl by disponovat všeobecnými znalostmi a vyjadřovacími schopnostmi.

Profesní kompetence chápeme jako profesní kvalitu. Tento pojem zahrnuje celou řadu podmínek a předpokladů, jako jsou například znalosti, dovednosti, schopnosti, postoje a zkušenosti. (Procházka, 2012, s. 75) Sociální pedagog by měl mít všeobecné znalosti a měl by oplývat znalostmi z věd, o které se sociální pedagogika opírá. Jedná se o vědní disciplíny jako je psychologie, pedagogika, sociologie, právo, ekonomie, filozofie, antropologie, medicína, teologie či politologie (Kraus a Poláčková, 2001, s. 27).

Bakošová(2005, s. 181-184) rozděluje odborné kompetence sociální pedagoga na:

- kompetence výchovně vzdělávací - zaměřené převážně na výchovu, sebevýchovu, vzdělání a sebevzdělávání;
- kompetence převýchovy – obsahující odbornou připravenost, schopnost předvídat rizikové chování a umět správně diagnostikovat;

- kompetence poradenské – spočívá ve schopnosti navázat rozhovor s klientem, a vést ho k nejlepšímu řešení problému;
- kompetence preventivní – působící převážně v primární a sekundární prevenci s cílem zamezení vzniku nežádoucích jevů;
- kompetence manažerské – vyznačující se administrativní dovedností, uplatněním poznatků z managementu, práva a personalistiky.

Plšková (2011) rozděluje kompetence sociálního pedagoga následovně:

- Kompetence sociálně pedagogická - kdy má sociální pedagog vědomosti o sociální skupině, o sociálních procesech, o podmínkách výchovy a vzdělávání. Ovládá legislativu v sociálně pedagogické oblasti.
- Kompetence profesně oborové – kdy má sociální pedagog získané odborné znalosti k profesi. Umí pracovat s metodologickými vědomostmi a umí tvořit projekty či kvantitativní a kvalitativní výzkumy.
- Kompetence diagnostická a intervenční – sociální pedagog umí diagnostikovat a poskytovat pomoc jednotlivci či skupině z různých sociálních prostředí a životních podmínek.
- Kompetence komunikační – obsahující schopnost komunikace s různými klienty včetně zvládnutí konfliktní situace, urovnání sporů a vyjednávání.

3.3 Možnosti uplatnění sociálního pedagoga v praxi

Řada vysokých škol v dnešní době nabízí studijní obory, které se zaměřují na výuku sociální pedagogiky. Sociální pedagog může pracovat s klienty všech věkových kategorií od dětí až po seniory. Vykonává pedagogické, výchovné, poradenské a intervenční činnosti v různých typech prostředí. Sociální pedagog může vykonávat profesi vychovatele, pedagoga volného času, asistenta pedagoga přičemž jsou tyto profese ukotveny v zákoně č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících, ve znění novely č. 197/2014 Sb. nebo sociálního pracovníka, ukotveného v zákoně č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů.

Kraus a Poláčková (2001, s. 39-40) rozdělují možnost uplatnění podle jednotlivých rezortů následovně:

- rezort školství, mládeže a tělovýchovy – ve kterém se může sociální pedagog uplatnit v dětských domovech, výchovných ústavách, ve volnočasových středis-

cích a domech dětí a mládeže, v mimoškolní výchově jako jsou družiny, školní kluby a domovy mládeže, tábory, v institucích ochranné výchovy, institucích výchovného poradenství a preventivních institucích jako například krizová centra, nízkoprahová a komunitní centra;

- rezort práce a sociálních věcí – nabízí možnosti práce se seniory v ústavech sociální péče či v institucích sociálně-výchovné péče, mezi další předpokládané uplatnění zařazujeme sociální asistenty, kurátory pro mládež;
- rezort spravedlnosti – soustředící se na oblast penitenciární a postpenitenciární péče a s tím související práce probačního a mediačního pracovníka, vychovatele v nápravných zařízeních či věznicích;
- rezort vnitra – kam spadá kriminální prevence, práce v utečeneckých táborech, azylových zařízeních, v nápravných zařízeních či okrskové službě;
- rezort zdravotnictví – možností uplatnění v psychiatrických léčebnách, rehabilitačních institucích nebo v kontaktních centrech vyžaduje další specializační vzdělání;
- oblast církevních, společenských a neziskových organizací – kam spadají humanitární a charitativní instituce, střediska křesťanské pomoci, nadace či instituce v péči o mládež. (Kraus, 2008, s. 205)

I přestože se zdá škála možností působení sociálního pedagoga rozsáhlá, ztěžuje absolventům hledání práce ta skutečnost, že profese sociálního pedagoga není doposud zařazena do katalogu profesí. Jak píše Potměšilová (2013, s. 15) sociální pedagog na základě teoretického vymezení může mít široké uplatnění, ale v praxi se může setkat s opačnou situací, protože veřejnost neví, kdo je to sociální pedagog a co by mohl vykonávat. Z důvodu nejasnění uplatnění je profese sociálního pedagoga pro ty absolventy, kteří jsou pracovně flexibilní a dynamičtí a netouží po stabilně klidném a dobře ohraničeném oboru (Pospíšil, 2015, s. 97).

Musíme věřit v to, že se vynaložené snahy a úsilí jednoho dne zúročí a profese sociálního pedagoga bude zařazena do katalogu prací. Taktéž musíme počítat s tím, že bude nějakou dobu trvat, než se profese sociálního pedagoga plně usadí v povědomí široké veřejnosti.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ

V této kapitole bakalářské práce se budeme zabývat kvantitativním výzkumem, který je zaměřený na vnímání profese sociálního pedagoga veřejností. Na základě stanoveného výzkumného problému a výzkumných otázek bylo realizováno výzkumné šetření formou dotazníku.

V následujících podkapitolách se zaměříme na stanovení výzkumného problému, výzkumných otázek a cílů. Dále si přiblížíme výzkumný soubor, metodu a techniku sběru dat a metodu analýzy dat.

4.1 Vymezení výzkumného problému

Domníváme se, že problematice zaměřené na vnímání profese sociálního pedagoga veřejností doposud nebyla dostatečně věnovaná pozornost. Zatím nebyly realizované výzkumy na shodné téma. Výzkumný problém zjišťující vnímání profese sociálního pedagoga veřejností, kterým se zabýváme, je zjistit informovanost veřejnosti o profesi sociálního pedagoga a dále možnosti uplatnění, jeho náplň práce, kompetence a přínos.

4.2 Vymezení výzkumných otázek a cílů

Pro realizaci výzkumu jsme si zvolili následovnou hlavní výzkumnou otázku a čtyři dílčí výzkumné otázky:

Hlavní výzkumná otázka je:

- Jaká je informovanost veřejnosti o profesi sociálního pedagoga?

Dílčí výzkumné otázky jsou:

- Jaké možnosti uplatnění sociálního pedagoga identifikují respondenti?
- Jaká je náplň práce sociálního pedagoga z pohledu respondentů?
- Jakými kompetencemi by měl disponovat sociální pedagog dle názoru respondentů?
- Jaký přínos má profese sociálního pedagoga z pohledu respondentů?

Na základě stanovených výzkumných otázek byly zformulovány následující výzkumné cíle, které byly rozděleny na cíl hlavní a dále na cíle dílčí.

Hlavní výzkumný cíl:

- Zjistit informovanost veřejnosti o profesi sociálního pedagoga.

Dílčí výzkumné cíle:

- Zjistit možnosti uplatnění sociálního pedagoga z pohledu veřejnosti.
- Charakterizovat náplň pracovní činnosti sociálního pedagoga.
- Analyzovat, kterými kompetencemi by měl podle názoru respondentů disponovat sociální pedagog.
- Zjistit, jaký má přínos profese sociálního pedagoga z pohledu veřejnosti.

4.3 Výzkumný soubor

Výzkumný soubor tvořila laická veřejnost ze Zlínského kraje s výjimkou studentů nebo absolventů oboru Sociální pedagogika. Z toho důvodu jsme dotazník koncipovali tak, aby byl pro laickou veřejnost srozumitelný. Respondenti byli zvoleni na základě dostupného výběru a dále dle metody sněhové koule. Celkem se dotazníkového šetření zúčastnilo 198 respondentů, ale z důvodu nastavených kritérií muselo být 42 dotazníků vyřazeno. Konečný počet dotazníků, ze kterých jsme vycházeli, činí 156.

4.4 Metoda a technika sběru dat

Dotazník v úvodu oslovuje respondenta s žádostí o jeho vyplnění spolu s informacemi, pro koho je dotazník určen, dalšími vstupními informacemi, zaručující garanci anonymity a v neposlední řadě poděkování za vyplnění dotazníku. Dále respondenta seznamuje s pojmem „sociální pedagog“ a to z toho důvodu, abychom zamezili nízké návratnosti kvůli neznalosti tohoto pojmu.

Anonymní dotazník byl vypracován na základě předem stanovených výzkumných otázek a cílů. Celkově obsahuje čtrnáct položek, z toho čtyři zkoumají osobu dotazovaného, tzn. pohlaví, věk, dosažené vzdělání a současnou situaci. Dvě položky dotazníku jsou zavedeny z důvodu kontroly, jelikož předpokládáme, že respondenti nevěnují pozornost napsanému úvodu, ke kterému jsou uvedeny instrukce, pro koho není dotazník určen. Konkrétně se jedná o otázku týkající se místa pobytu a na studijní či profesní spojení se sociální pedagogikou. Jelikož nechceme zkreslení výsledků, byly vyřazeny ty dotazníky, které nesplňovaly stanovené požadavky. Dvě položky dotazníku jsou pouze informační, zjišťují

nám, zda se respondenti setkali s pojmem sociální pedagog a zda s touto profesí mají nějakou osobní zkušenost. Dotazník je složen z otevřených i uzavřených otázek.

K dílčím cílům se vztahují jednotlivé dotazníkové otázky. První dílčí cíl zjišťuje možnost uplatnění sociálního pedagoga pohledem veřejnosti, náleží k tomu otázky s číslem 9 a 10. Druhým dílčím cílem je charakterizování náplně pracovní činnosti sociálního pedagoga, k tomuto cíli se pojí otázky s číslem 11 a 12. Ke třetímu dílčímu cíli, analyzující kompetence, kterými by měl podle názoru respondentů disponovat sociální pedagog, se vztahuje otázka s číslem 13. Poslední dílčí cíl je spojen s otázkou s číslem 14 a zjišťuje, jaký má přínos profese sociálního pedagoga pohledem veřejnosti.

Pro kontrolu srozumitelnosti a správného pochopení utvořeného dotazníku byl nejprve realizován předvýzkum. Na základě výsledků předvýzkumu byl dotazník lehce upraven a to konkrétně v otázce, týkající se aktuálního stavu respondenta. Na základě absentující možnosti „jiné“ byla tato varianta přidána.

Dotazníkové šetření probíhalo prostřednictvím internetového online formuláře umístěného na www.docs.google.com/forms a to v období od 25. února do 25. března 2016. Velkou výhodou byla časová nenáročnost a snadná distribuce dotazníků. Internetový odkaz na online dotazník byl rozposlán prostřednictvím e-mailu nebo prostřednictvím sociální sítě a to mým kamarádům a známým, kteří jej dále šířili.

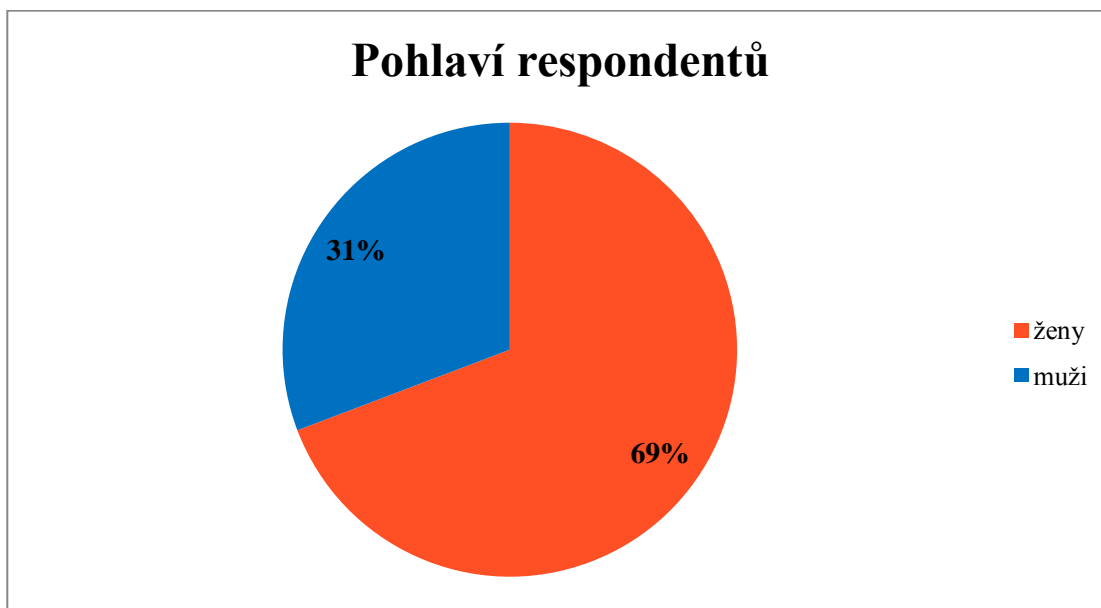
4.5 Metody analýzy dat

Data získaná z dotazníkového šetření jsou uspořádaná prostřednictvím tzv. čárkovací metody. Měřené hodnoty zaznamenané do tabulky nesou označení absolutní a relativní četnosti. (Chráška, 2007, s. 40–41) Získaná data jsou zpracována do tabulek a grafů pomocí programu MS Excel.

5 ANALÝZA A INTERPRETACE DAT

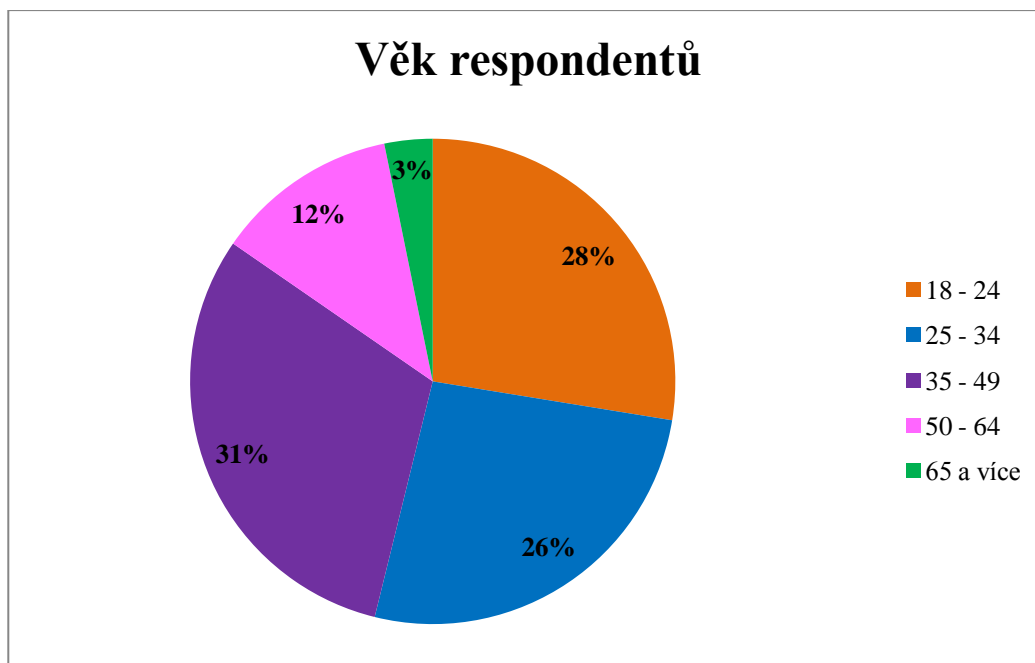
V této kapitole se budeme věnovat analýze dat, získané prostřednictvím dotazníkového šetření. V úvodu se zaměříme na otázky informativního charakteru, posléze se bude jednat o otázky vztahující se k výzkumným cílům. V dalších podkapitolách si shrneme výsledky výzkumného šetření a uvedeme doporučení pro praxi.

Graf 1: Respondenti podle pohlaví

Otázka s č. 1 zjišťovala pohlaví respondentů. Struktura vzorku z hlediska pohlaví respondentů byla v dotazníkovém šetření nevyvážená, jelikož ženy tvořily 69 % všech respondentů. Dotazník vyplnilo 108 žen a 48 mužů, což znamená 31 % zastoupení mužské populace.

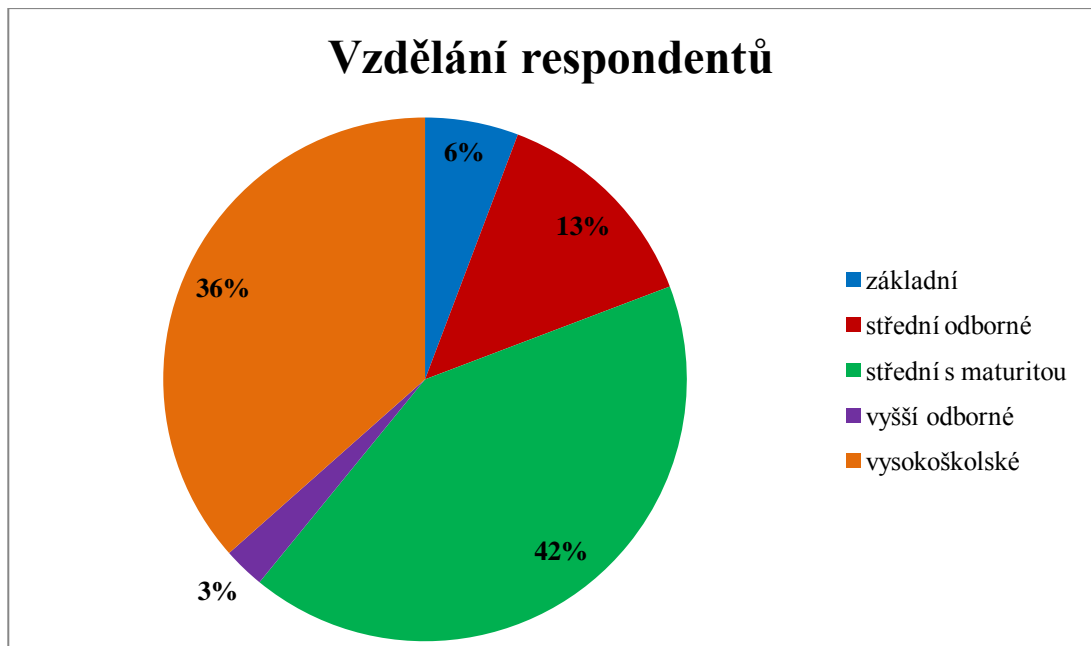
Graf 2: Respondenti podle věku

Otázka s č. 2 zjišťovala věkovou strukturu respondentů, která byla v širokém věkovém rozmezí a to od 18 do 80 let. Pro větší přehlednost bylo utvořeno pět kategorií. Nejčastěji zastoupenou byla věková skupina 35 – 49 let, která tvořila 31 %. Jednalo se o celkových 48 respondentů. Druhou nejčastěji obsazovanou kategorií bylo věkové rozmezí 18 – 24 let s 28% zastoupením, což v reálných číslech znamená 43 osob. V těsném závěsu se ocitli respondenti ve věkové skupině 25 – 34 let s 26 % tedy 41 osob. Na čtvrtém místě je věková kategorie 50 – 64 let s 12 % (19 osob) a poslední a nejméně zastoupenou skupinu obsadili respondenti ve věku 65 a víc s počtem 5 odevzdaných dotazníků odpovídajícím 3 % z celku.

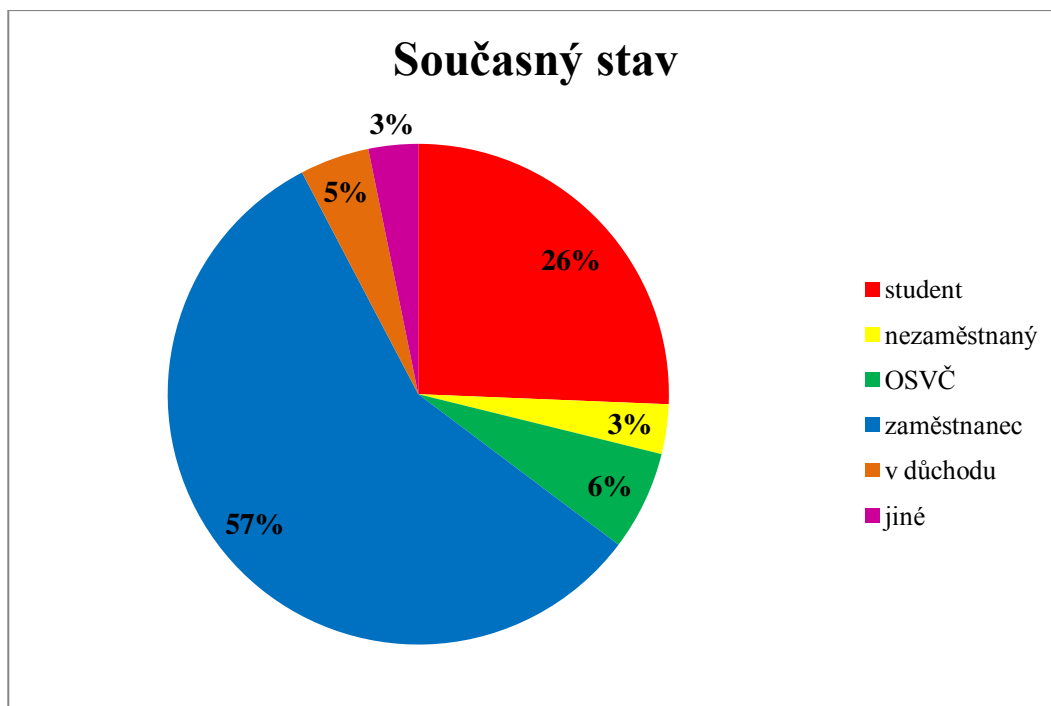
Další otázka, tentokrát kontrolní s č. 3, zněla, zda respondenti bydlí ve Zlínském kraji. Celkově se zúčastnilo 156 respondentů, jenž bydlí ve Zlínském kraji a 23 respondentů, kteří nebydlí ve Zlínském kraji. Jelikož se nejednalo o celorepublikový výzkum, bylo 23 dotazníků vyřazeno.

Graf 3: Respondenti podle dosaženého vzdělání

Otázka s č. 4 zkoumala dosažené vzdělání respondentů. Z výsledků vyplynulo, že největší procentuální účast byla u respondentů se středoškolským vzděláním zakončeným maturitní zkouškou. Jednalo se o 65 respondentů, což udává hodnotu 42 %. V těsném závěsu se na druhém místě umístili vysokoškoláci s 36 %, což znamená 57 osob. Třetí místo obsadili ti, jež mají vystudovanou střední odbornou školu s hodnotou 13 % (21 osob), předposlední příčku obsadili respondenti se základním vzděláním s celkovými 6 % (9 osob) a na posledním místě s 3 % (4 osoby) se umístili lidé s vyšším odborným vzděláním.

Graf 4: Respondenti podle zaměstnání

Otázka s č. 5 se dotazovala respondentů na aktuální stav z hlediska zaměstnání. Na výběr měli respondenti z pěti variant a v případě, že jim nebude vyhovovat žádná z uvedených, měli možnost využít variantu „jiné“. Nejvíce se do dotazníkového šetření zapojili respondenti, kteří jsou zaměstnanci a to s 57 % zastoupením, což znamená 89 osob. Na druhé příčce se umístili studenti s poměrem 26 % (40 osob), dále lidé OSVČ s 6 % což připadá na 10 jedinců. Respondenti v důchodu obsadili 5 % (7 osob) a osob bez zaměstnání se zúčastnily 3 % (5 osob). Možnost uvést jinou variantu využilo 5 respondentů, což připadá na 3 %. Jednalo se o dvě matky na rodičovské dovolené, dvě osoby, které zároveň pracují i studují a jednu osobu v invalidním důchodě.

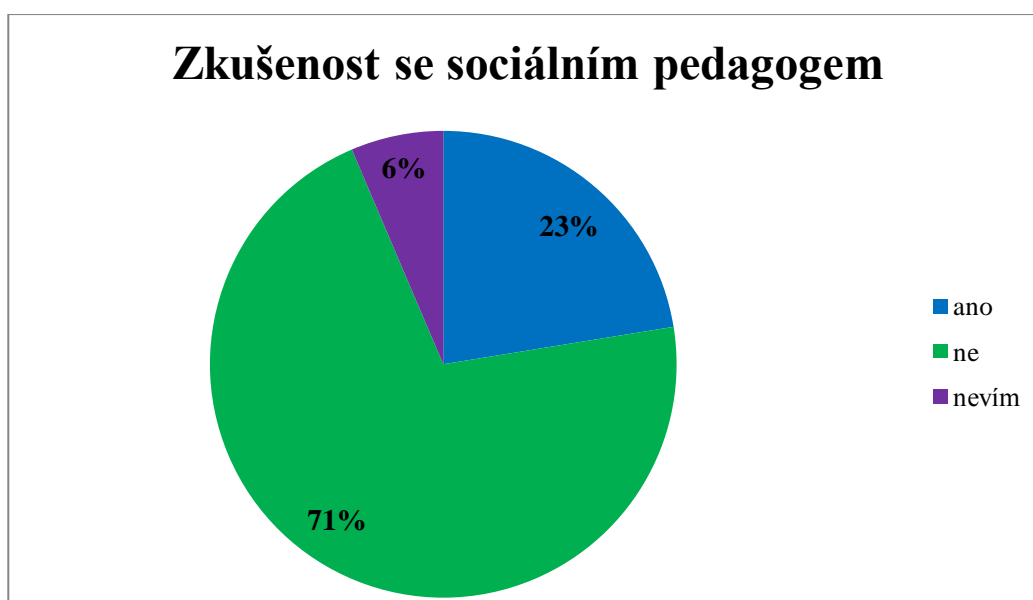
Kontrolní otázka s č. 6 se dotazovala, zda jdou respondenti studenty sociální pedagogiky nebo zda jako sociální pedagogové pracují. Jelikož bylo záměrem výzkumu získat vnímání laické veřejnosti, nikoliv zaangażovaných jedinců, byly dotazníky s odpověďmi „ano“ vyřazeny. Celkově se jednalo o 19 vyřazených dotazníků.

Graf 5: Setkání s pojmem sociální pedagog

Otázka s č. 7 zní: Setkali jste se někdy s pojmem sociální pedagog? Na tuto položku dotazníku měli respondenti na výběr ze tří možností. S velkou převahou odpověděli respondenti, že již se s pojmem sociální pedagog setkali. Jednalo se o 110 odpovědí, což znamená 71 % zastoupení. S pojmem sociální pedagog se doposud nesetkalo 23 % respondentů (36 osob) a zbývajících 6 % (10 osob) využilo nabídku možnosti nevím.

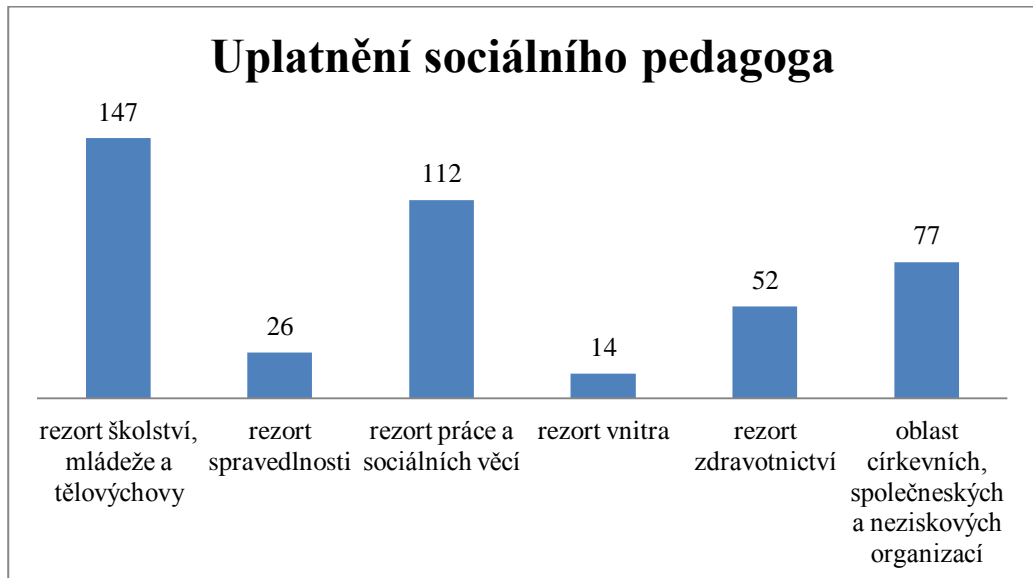
Graf 6: Osobní zkušenost se sociálním pedagogem

Otázka s č. 8 zní: Máte osobní zkušenost se sociálním pedagogem? Na tuto položku dotazníku měli respondenti opět na výběr ze tří možností. Celkově 71 % respondentů (111 osob) nemá žádné osobní zkušenosti se sociálním pedagogem. Naopak 23 % respondentů

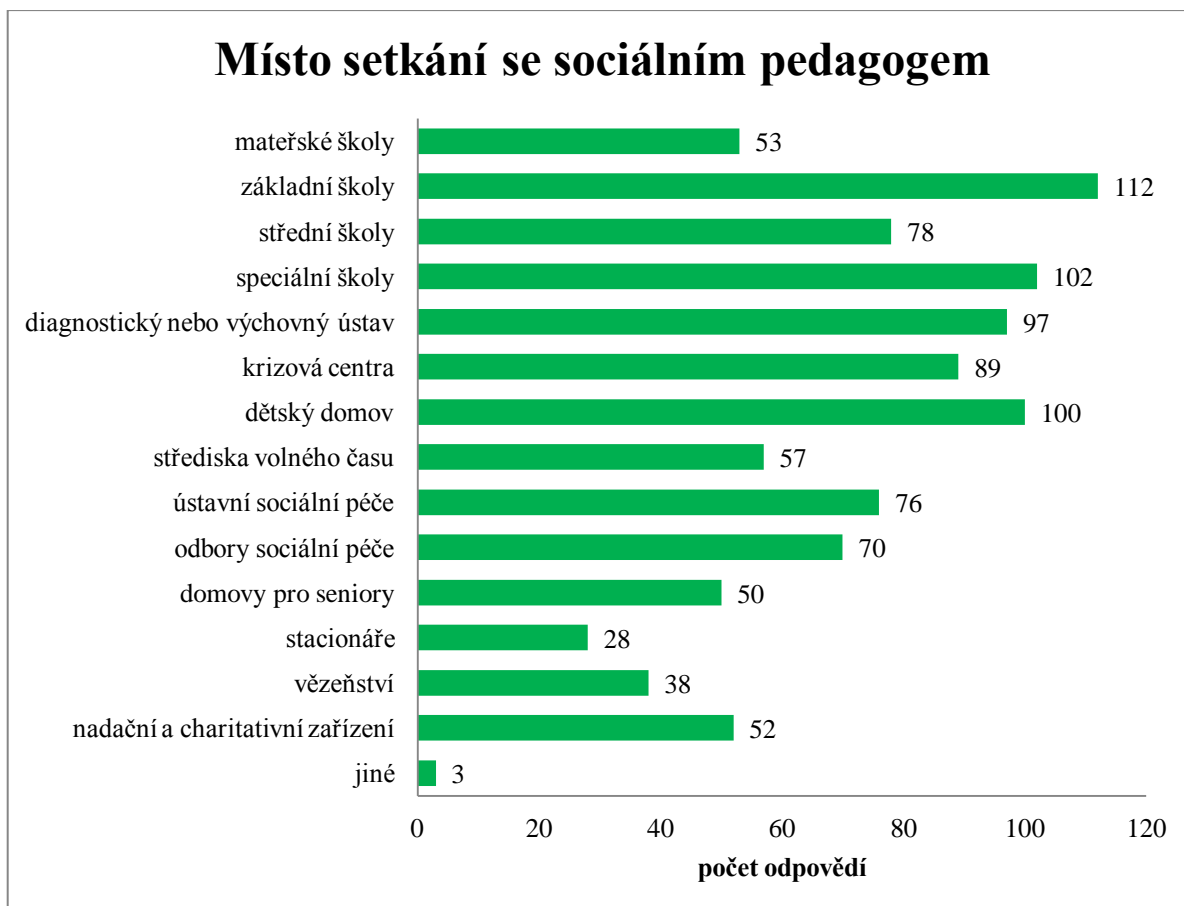
(35 osob) má osobní zkušenosti se sociálním pedagogem. Zbývajících 6 % (10 osob) využilo variantu nevím.

Graf 7: Uplatnění sociálního pedagoga podle rezortů

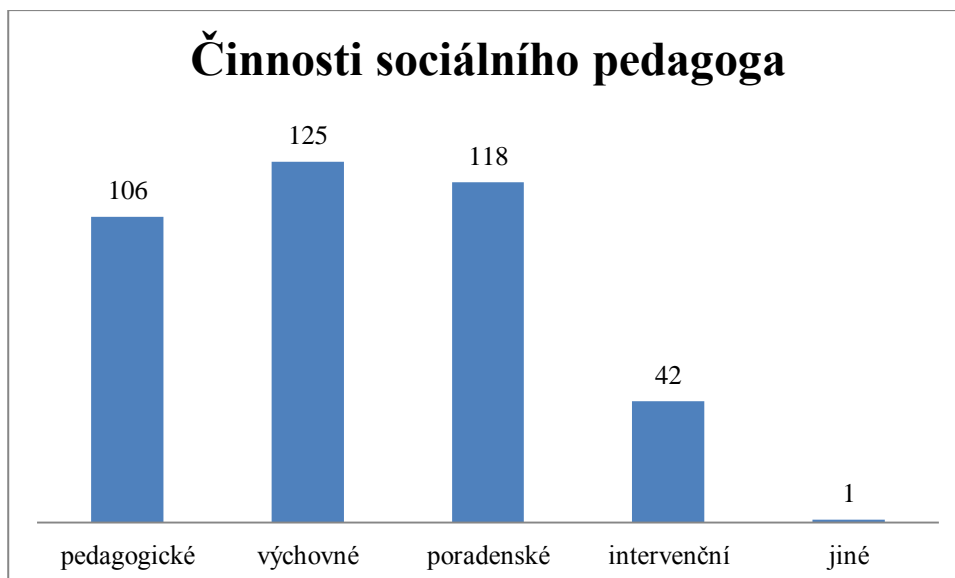
Otázka s č. 9 zní: Ve které oblasti se může sociální pedagog uplatnit? Respondenti mohli označit více odpovědí. S celkovým počtem 144 odpovědí byl nejvíce vybírán rezort školství, mládeže a tělovýchovy. Dále rezort práce a sociálních věcí s počtem 112 odpovědí. Na třetím místě se umístila oblast církevních, společenských a neziskových organizací s počtem 77 odpovědí. Na čtvrtém místě se ocitl rezort zdravotnictví s počtem 52 hlasů. Rezort spravedlnosti obdržel 26 hlasů. S nejnižším počtem 14 hlasů se umístil rezort vnitra.

Graf 8: Nejčastější možnost setkání se sociálním pedagogem

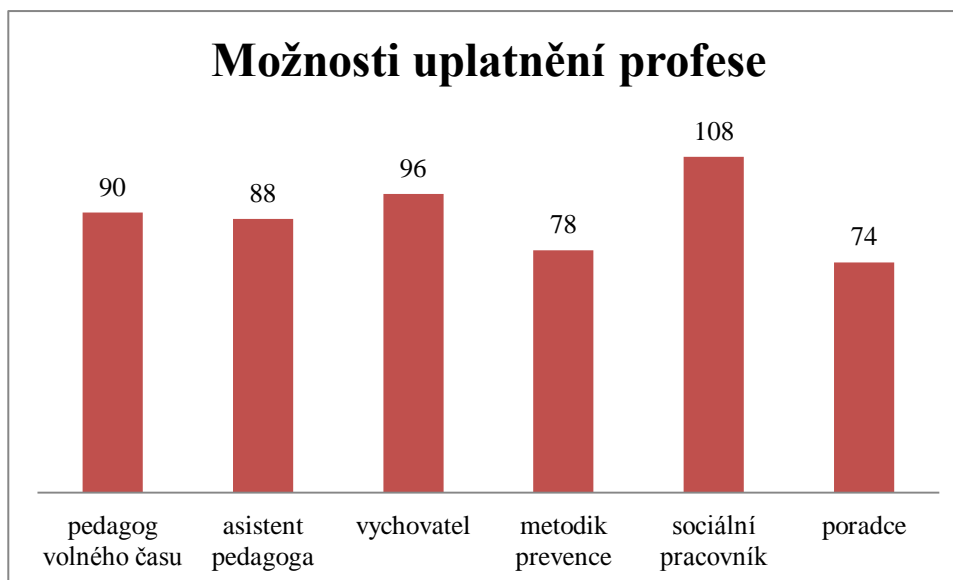
Otázka s č. 10 zní: Kde se můžete nejčastěji setkat se sociálním pedagogem? Opět měli respondenti na výběr z více možných odpovědí, což všichni využili. Nejčastěji se sociálním pedagogem, dle respondentů, můžeme setkat v základních školách (112), speciálních školách (102), dětských domovech (100), diagnostických nebo výchovných ústavech (97). Naopak nejméně ve stacionářích (28), ve věznicích (38) nebo domovech pro seniory (50). Respondenti měli také možnost napsat možné místo uplatnění dle vlastních představ. Celkem to využili tři lidé s následujícími odpověďmi: léčebny (protialkoholické, při poruše příjmu potravy, závislostí), družina, psychiatrické léčebny a utečenecké tábory.

Graf 9: Profese sociálního pedagoga je zaměřená na činnost

Otázka s č. 11 zní: Jaké činnosti vykonává sociální pedagog? Respondenti mohli označit více odpovědí. Podle respondentů jsou nejčastěji vykonávané činnosti: výchovné (125), poradenské (118) a pedagogické (106). V poměru ke zbývajícím variantám byla málo vybírána možnost intervenční (42). Jeden respondent doplnil činnosti sociálního pedagoga o probační činnosti.

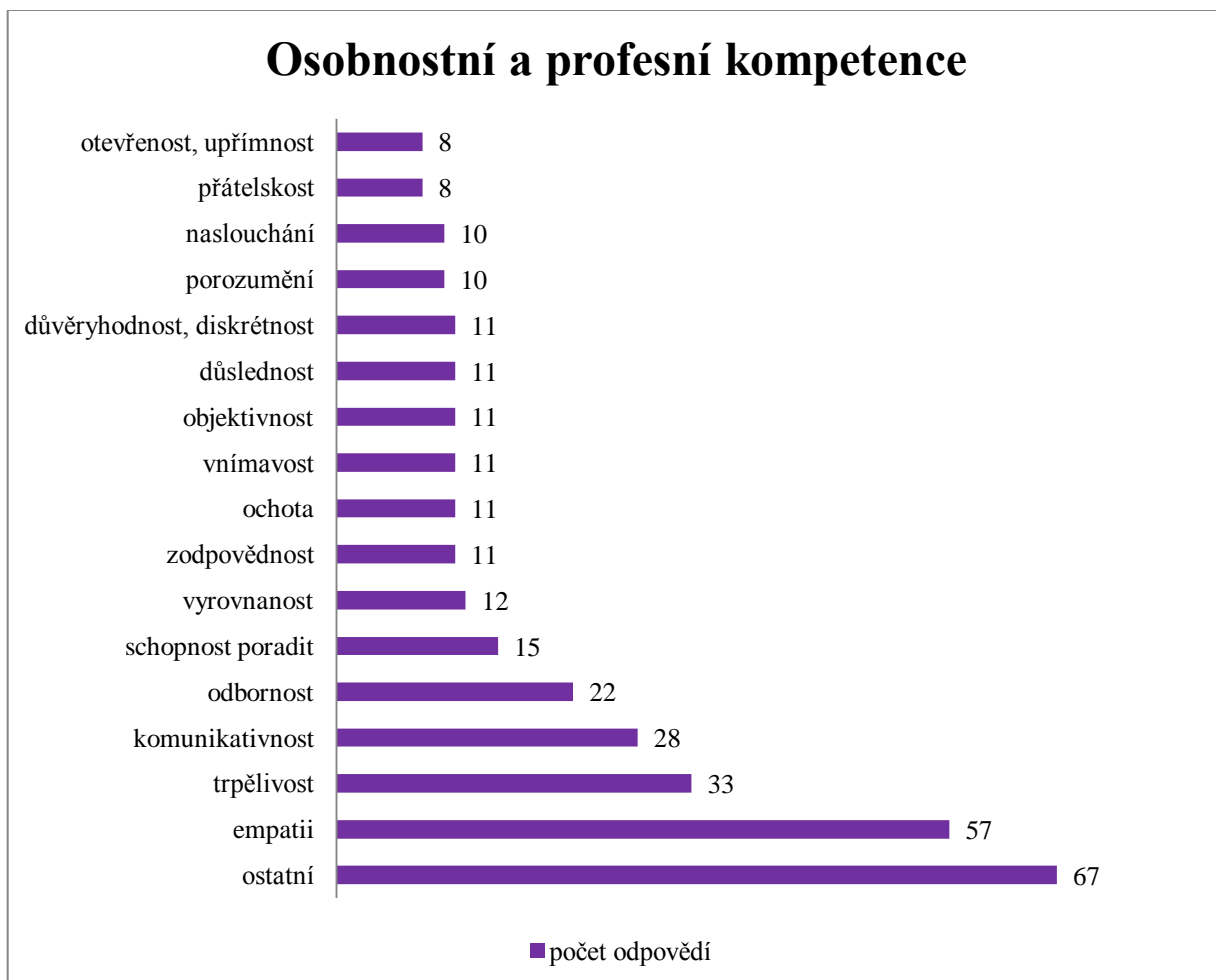
Graf 10: Profese, kterou může sociální pedagog vykonávat

Otázka s č. 12 zní: Jakou profesí může sociální pedagog vykonávat? Respondenti měli na výběr ze 7 variant, přičemž sedmou možnost mohli doplnit dle vlastního uvážení. Tuto možnost nikdo z dotazovaných nevyužil. Podobně jako v předešlých případech mohli lidé označovat více odpovědí. Výsledky jsou téměř vyrovnané. Nejvíce lidé označovali sociál-

ního pracovníka (108), vychovatele (96), pedagoga volného času (90), asistenta pedagoga (88), metodika prevence (78) a na posledním místě se umístil poradce s počtem 74 odpovědí.

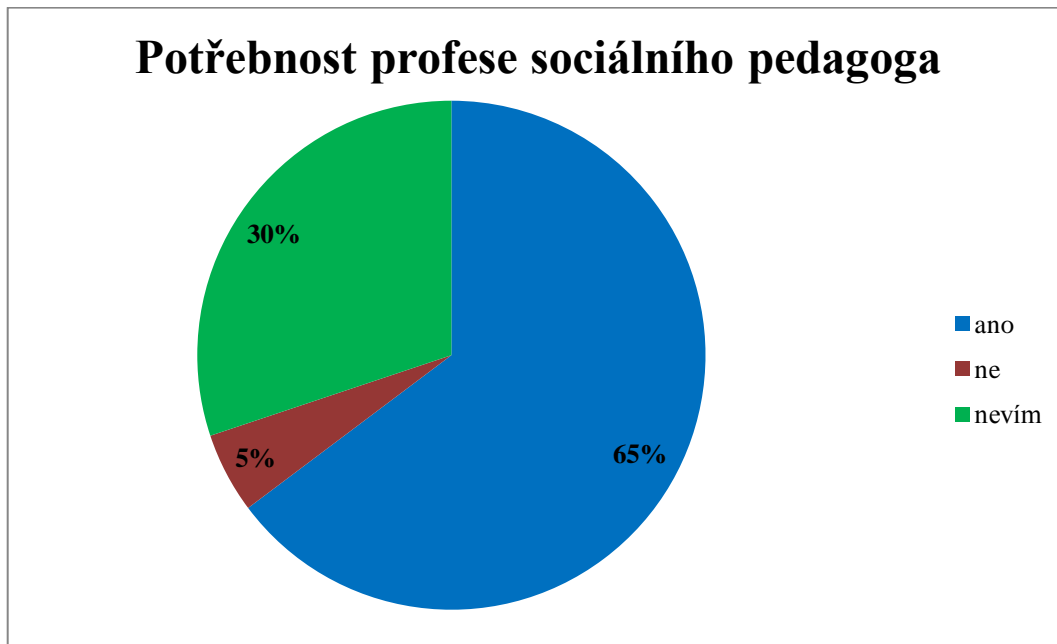
Graf 11: Kompetence sociálního pedagoga

Otázka s č. 13 zní: Jaké vlastnosti a schopnosti by měl mít sociální pedagog? Tato otevřená otázka zkoumala osobnostní a profesní kompetence sociálního pedagoga. Jelikož se ukázalo, že někteří respondenti takovému zadání nerozumí, byla otázka upravena. Z odpovědí respondentů vzešlo velmi široké spektrum kompetencí, které by měl mít sociální pedagog. Jednotlivé odpovědi byly rozděleny do různých variant podle shodujícího se významu. Nejčastěji se respondenti shodli na empatii (57), trpělivosti (33), komunikačních a vyjednávacích schopnostech (28), odbornosti a profesionalitě (22). Položka „ostatní“ seskupuje 67 různých odpovědí vyskytující se v malém počtu. Jednalo se o autoritu (6), odolnost vůči stresu (6), schopnost motivovat (5), citlivost (5), sociální citění (5), vstřícnost (5), flexibilita (3), optimismus (3), milý přístup (3), laskavost (3), tolerantnost (3), manažerské kome-

tence a organizační schopnosti (3), schopnost sebereflexe a sebekontroly (2), čestnost a slušnost (2), rozhodnost (2) a cílevědomost (2). S jednou odpovědí se vyskytovaly následující odpovědi: samostatnost, nadhled, spolehlivost, asertivita, usměvavost, cílevědomost, starostlivost a snahu učit se něčemu novému.

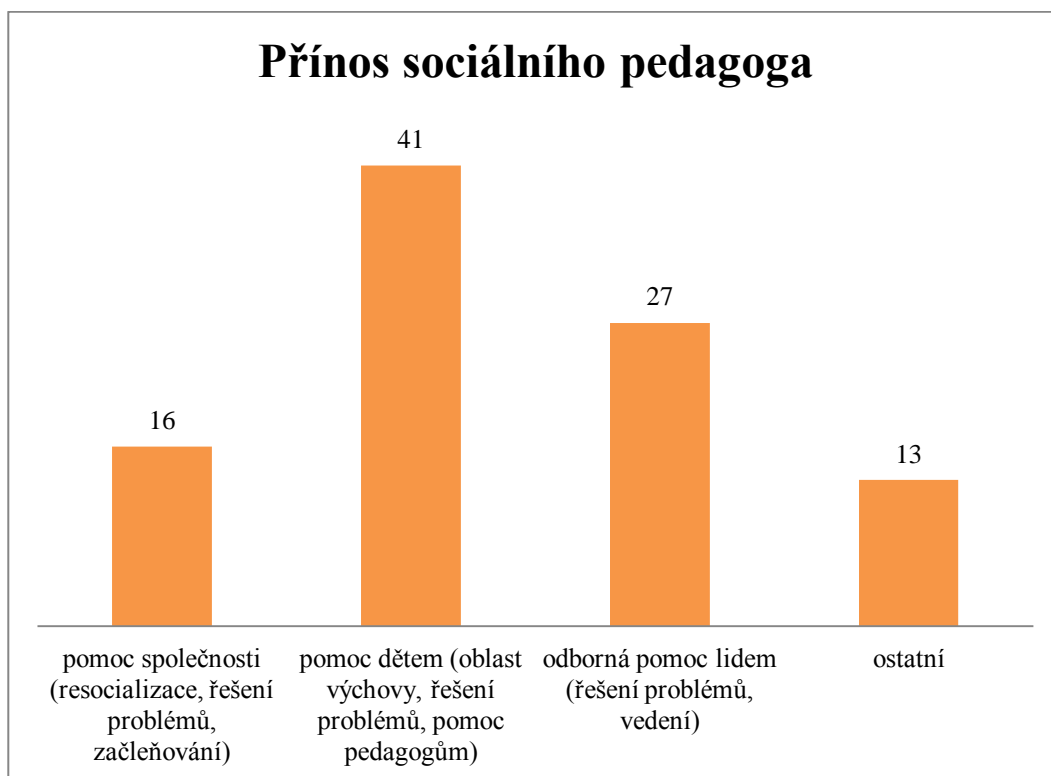
Graf 12: Potřebnost profese sociálního pedagoga

Otázka s č. 14 zní: Je profese sociálního pedagoga potřebná? Na výběr měli respondenti ze tří možností. Celkem 65 % respondentů (101) si myslí, že je profese sociálního pedagoga potřebná, naopak 5 % (8) lidí si myslí, že potřebná není. Zbýlých 30 % dotazovaných (47) využili varianty „nevím“.

Respondenti, kteří označili možnost „ano“, měli zdůvodnit přínos profese sociálního pedagoga. Celkově se vyjádřilo 93 osob ze 101. Někteří lidé uvedli více přínosů této profese. Jednotlivé odpovědi byly zkatégorizovány do následujících čtyř skupin.

Graf 13: Přínos profese sociálního pedagoga dle respondentů

Respondenti nejčastěji uváděli přínos profese spojený s dětmi – celkově 41 odpovědí. Jedná se o pomoc pedagogům z důvodu inkluze, z oblasti výchovy, prevenci u mladých, pomoc při výběru povolání apod. Druhá nejpočetnější skupina (27) je tvořena odůvodněními jako např. pomoc s problémy, potřebnost ukázat směr, poskytnutí rady. Třetí skupina s počtem 16 odpovědí se soustředila na pomoc lidem z různých typů prostředí při řešení problémů, při resocializaci, začleňování osob či uprchlíků apod. V poslední skupině evidujeme zbylé odpovědi (13). Jednalo se například o přínos z hlediska spolupráce s ostatními profesemi a následného doplňování, zkvalitňování života (např. seniorům), prevence kriminality či rizikového chování, pomoc státu při fungování sociálního systému. Pro příklad ukázka z odpovědí:

- „Orientuje se v dané problematice, čímž dokáže poskytnout dostatek informací k vyřešení daného problému. Ví, kde a na koho dalšího se v případě potřeby obrátit, co a jak udělat, vyřídit atd.“

- „Poradit těm lidem, kteří se ocitnou v situaci, kterou neumí sami řešit a potřebují odbornou, ale i lidskou pomoc.“
- „Rok od roku jsou děcka oprsklejší a shledávám velký problém v jejich chování. Sociální pedagog by mohl usměrňovat takové děti.“
- „V dnešní uspěchané době rodiče nemají tolik času na své děti a je potřeba, aby je někdo v jejich volném čase vedl správným směrem.“
- „Při probíhající inkluzi ve třídách potřebují pedagogové pomoc asistentů.“
- „Přínos profese sociálního pedagoga je značný v mnoha ohledech – ať v oblasti školství jako osobní asistent pedagoga nebo ve vězeňském prostředí pro podporu začlenění vězňů do společnosti. „

Respondenti, kteří označili možnost „ne“, měli zdůvodnit, proč podle nich není profese sociálního pedagoga potřebná. Celkově se vyjádřilo 7 lidí z 8. Šest respondentů vnímá profesi sociálního pedagoga jako zbytečnou, jelikož již existují podobné profese, které jsou zcela dostačující. Jeden názor zdůvodňoval nepotřebnost z toho důvodu, že mají sociální pedagogové pouze teoretické znalosti, které nereflektují realitu. Pro příklad ukázka z odpovědí:

- „Učitelé a sociální pracovníci zvládají tuhle práci taktéž v rámci svého zaměstnání.“
- „Myslím si, že činnost, kterou by vykonával sociální pedagog, už vykonávají jiné profese.“
- „Činnosti, které by měl vykonávat sociální pedagog, vykonává speciální pedagog se specializací na etopedii. Je v tomto oboru specialista, obor sociální pedagog vnímám jako suplování tohoto oboru.“

5.1 Shrnutí výsledku výzkumu

V následující podkapitole se zaměříme na interpretaci výsledků. Pro získání dat v empirické části jsme zvolili dotazníkové šetření, které bylo umístěno na internetových stránkách. Celkem se výzkumu zúčastnilo 156 respondentů.

V úvodu dotazníku nás zajímaly obecné informace, které nesměřovaly k výzkumným otázkám. Na základě odpovědí jsme zjistili, že se dotazníkového šetření zúčastnil větší poměr

žen a to 69 %. Nejvíce se jednalo o respondenty, kteří jsou zaměstnanci, jsou ve věkové skupině 35 – 49 let a absolvovali střední školu zakončenou maturitní zkouškou. Zjišťovali jsme také, zda se respondenti setkali s pojmem sociální pedagog. Nebylo předmětem výzkumu testovat znalosti dotazovaných, pouze se jednalo o trichotomické otázky. Z výsledků vyplynulo, že se s tímto pojmem setkalo 71 % dotázaných. Potměšilová (2013, s. 9) uvádí, že je v současnosti pojem „sociální pedagog“ široké veřejnosti sice znám, ale už jej neumí správně charakterizovat. Toto tvrzení se potvrdilo poměrně vysokým procentuálním zastoupením, na druhou stranu se v této oblasti dají provádět další výzkumy, zkoumající znalost respondentů do hloubky. Taktéž nás zajímala osobní zkušenost se sociálním pedagogem a z výzkumu vyplynulo, že ji má 23 % respondentů.

První dílčí otázka zjišťovala možnost uplatnění sociálního pedagoga z pohledu veřejnosti. Na tuto otázku nám odpovídají dvě dotazníkové položky, z kterých vyplynulo, že respondenti nalézají uplatnění sociálního pedagoga převážně v rezortu školství, mládeže a tělovýchovy nebo v rezortu práce a sociálních věcí. Výsledek koresponduje s tím, že právě v těchto rezortech je největší výčet možných uplatnění (viz. kapitola 3.3). Respondenti dále označili za nejvíce frekventované místo setkání s touto profesí základní školy, speciální školy či dětské domovy. Z výsledků vyplynulo, že právě školství je oblastí, kde je potřeba sociálního pedagoga nejžádanější.

Druhá dílčí otázka zjišťovala náplň práce sociálního pedagoga. Na otázku nám odpovídají dvě dotazníkové podotázky. Z první vyplývá, že nejčastější uplatnění sociálního pedagoga dotazovaní vidí v činnosti výchovné a poradenské. Za nejvíce označovanou profesi, kterou by mohl sociální pedagog vykonávat, se umístila profese sociálního pracovníka a vychovatele. Zde je ale potřeba upozornit na téměř vyrovnané výsledky u všech sedmi nabízených variant.

Třetí dílčí otázka se ptala na kompetence, kterými by měl dle názoru respondentů sociální pedagog disponovat. K této dílčí otázce se vztahovala jedna otázka v dotazníku. Z výsledku vyplynula velká škála kompetencí, které respondenti od sociálního pedagoga požadují. Jednalo se ve velké míře o osobnostní kompetence, kde nejvíce dominovala empatie a trpělivost.

Čtvrtá dílčí otázka zjišťovala přínos profese dle respondentů. Celkově se pro potřebnost vyslovilo 101 osob, ale kladný přínos této profese pro společnost odůvodnilo 93 respon-

dentů. Nejčastěji byl zmiňován přínos směrem k dětem. Ať už v rámci pomoci v prevenci, ve výchově či pomoci pedagogům.

5.2 Doporučení pro praxi

Sociální pedagogika je poměrně mladý obor, který si své uplatnění stále hledá. Řada autorů se jej snaží posouvat dále, taktéž některé vysoké školy nabízí tento studijní obor. Problematice sociální pedagogiky je věnována odborná literatura, knihy, časopisy jako např. Sociální pedagogika, jehož vydavatelem je Fakulta humanitních studií Univerzity T. Bati ve Zlíně.

Obor a profese sociálního pedagoga nabízí široké spektrum možných uplatnění. Přínos této profese shledávají jak odborníci, tak i laická veřejnost, což potvrzuje výzkumné šetření, které jsme realizovali. Tato bakalářská práce se zaměřovala na získání informací o názoru laické veřejnosti Zlínského kraje na profesi sociálního pedagoga. Výsledky mohou sloužit jak studentům tohoto oboru, tak odborníkům. Záměrem tohoto výzkumného šetření nebylo zkoumat znalosti veřejnosti. Proto je zde velký prostor realizovat další výzkumy zkoumající znalosti veřejnosti do hloubky. Je nutné i nadále tuto profesi různými způsoby zviditelnovat a prosazovat.

ZÁVĚR

Bakalářská práce je věnovaná tématu vnímání profese sociálního pedagoga veřejností. Práce je rozdělena do dvou částí, teoretické a praktické. V teoretické části se zabýváme vývojem sociální pedagogiky od jejích samotných kořenů, vývojem ve světě a u nás. Dále definujeme obor sociální pedagogiky, charakterizujeme profesi sociálního pedagoga, vymezujeme jeho kompetence a možnosti uplatnění. Sociální pedagogika si během svého vývoje prošla řadou změn souvisejících s vývojem společnosti. Napjatá situace v českém školství zahrnující například šikanu, děti ze sociálně slabých rodin či dnes aktuální inkluzi, situace ve zdravotnictví a v sociální sféře, kdy přibývá seniorů, ne však zaměstnanců, jež by se jim mohli erudovaně věnovat a v neposlední řadě problémy zahrnující trestnou činnost a následnou resocializaci vězňů, uprchlickou krizi atd. ukazují na nutnost tyto záležitosti řešit. Sociální pedagogové jsou těmi, jež mohou pomoci. Nejpalčivější problém je ta skutečnost, že se doposud nepovedlo začlenit profesi sociálního pedagoga mezi pedagogické pracovníky. Legislativní ukotvení a zařazení profese sociálního pedagoga do katalogu prací by byla vítaná změna pro odborníky a absolventy.

Cílem praktické části bylo zjistit informovanost veřejnosti o profesi sociálního pedagoga. Dotazníkového šetření se zúčastnili respondenti Zlínského kraje, kteří neměli žádnou spojitost se sociální pedagogikou. Prostřednictvím teoretických poznatků z odborné literatury byl sestaven dotazník předkládaný respondentům. Dotazník byl vyhodnocován pomocí čárkovací metody a výsledky můžeme hodnotit jako pozitivní. Dotazovaní se vyjádřili k tomu, zda se už někdy setkali s pojmem „sociální pedagog“. Dále jsme se respondentů ptali na možnost uplatnění podle rezortů a místa práce. Taktéž se dotazník tázal na nejčastější činnosti a profese, které může sociální pedagog vykonávat. Respondenti dokázali přesně vyjmenovat kompetence, které by měl sociální pedagog mít. Nadpoloviční většina zdůvodnila přínos této profese pro společnost.

Stanovené hlavní i dílčí otázky a tudíž i výzkumné cíle byly naplněny. Výzkumný vzorek nebyl příliš velký, proto by bylo možné realizovat další výzkum rozšířený o větší počet respondentů a nabízí se taktéž možnost sestavit výzkumné šetření tak, aby bylo zaměřené na znalosti veřejnosti.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- [1] BAKOŠOVÁ, Zlatica, 2005. *Sociálna pedagogika - ako životná pomoc*. Bratislava: FF UK, 220 s. ISBN 8089236006.
- [2] BAKOŠOVÁ, Zlatica, Gabriela LUBELCOVÁ a Mária POTOČÁROVÁ, 2005. *Sociálna pedagogika*. 1. vyd. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo. ISBN 8010004855.
- [3] HRADEČNÁ, Marie a kol., 1998. *Vybrané problémy sociální pedagogiky*. 1. vyd. Praha: Karolinum. ISBN 80-718-4015-7.
- [4] HRONCOVÁ, Jolana, Ingrid EMMEROVÁ a Blahoslav KRAUS, 2008. *K dejinám sociálnej pedagogiky v Európe*. Vyd. 1. Ústí nad Labem: Pedagogická fakulta Univerzity Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem, 212 s. ISBN 9788074140723.
- [5] HRONCOVÁ, Jolana, Anna HUDECOVÁ a Tatiana MATULAYOVÁ, 2000. *Sociálna pedagogika a sociálna práca*. Vyd. 1. V Banskej Bystrici: Pedagogická fakulta UMB, 293 s. ISBN 8080554277.
- [6] CHRÁSKA, Miroslav, 2007. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitatívneho výzkumu*. Vyd. 1. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-1369-4.
- [7] KLÍMA, Petr, 1993, cit. podle Blahoslav KRAUS a Věra POLÁČKOVÁ, 2001. *Člověk - prostředí - výchova: k otázkám sociální pedagogiky*. Brno: Paido. ISBN 80-7315-004-2.
- [8] KNOTOVÁ, Dana, 2014. *Úvod do sociální pedagogiky: studijní texty pro studenty oboru sociální pedagogika*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 115 s. ISBN 978-80-210-7077-6.
- [9] KÁDNER, Otakar, 1910, cit. podle Miroslav PROCHÁZKA, 2012. *Sociální pedagogika*. Vyd. 1. Praha: Grada, 203 s. ISBN 978-80-247-3470-5.
- [10] KOLÁŘ, Zdeněk a kol., 2012. *Výkladový slovník z pedagogiky: 583 vybraných hesel*. Vyd. 1. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-3710-2.
- [11] KOVÁČIKOVÁ, Dagmar, 2000, cit. podle Jolana HRONCOVÁ, Ingrid EMMEROVÁ a Blahoslav KRAUS, 2008. *K dejinám sociálnej pedagogiky v Európe*. Vyd. 1. Ústí nad Labem: Pedagogická fakulta Univerzity Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem, 212 s. ISBN 9788074140723.
- [12] KRAUS, Blahoslav a Věra POLÁČKOVÁ, 2001. *Člověk - prostředí - výchova: k otázkám sociální pedagogiky*. Brno: Paido. ISBN 80-7315-004-2.

- [13] KRAUS, Blahoslav, 2008. *Základy sociální pedagogiky*. Vyd. 1. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-383-3.
- [14] MATOUŠEK, Oldřich, 2008. *Slovník sociální práce*. Vyd. 2., přeprac. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-368-0.
- [15] POSPÍŠIL, Jiří, 2015. K otázce identity sociální pedagogiky – otevření diskuse. *Sociální pedagogika: časopis pro vědu a praxi*. Zlín, 3(1), 97 – 98 s. ISSN 1805-8825.
- [16] POTMĚŠILOVÁ, Petra, 2013. *Sociální pedagogika v teorii a praxi*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 978-80-244-3831-3.
- [17] PROCHÁZKA, Miroslav, 2012. *Sociální pedagogika*. Vyd. 1. Praha: Grada, 203 s. ISBN 978-80-247-3470-5.
- [18] PRŮCHA, Jan, Jiří MAREŠ a Eliška WALTEROVÁ, 2003. *Pedagogický slovník*. 4. aktualiz. vyd. Praha: Portál. ISBN 8071787728.
- [19] PRŮCHA, Jan, 2015. *Přehled pedagogiky: úvod do studia oboru*. 4., aktualizované vydání. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0872-3.
- [20] PŘADKA, Milan, Dana KNOTOVÁ a Jarmila FALTÝSKOVÁ, 2004. *Kapitoly ze sociální pedagogiky*. 2. vyd. Brno: Masarykova univerzita v Brně. ISBN 8021034696.

Internetové zdroje:

- [1] KRAUS, Blahoslav, 1996. *Pohled na současnou sociální pedagogiku*. *Pedagogika - časopis pro vědy o vzdělávání a výchově*. 2/ 1996 Praha: Univerzita Karlova v Praze , 117 - 123 s.; ISSN: 22362189. Dostupné z: <http://pages.pedf.cuni.cz/pedagogika/?p=2929&lang=cs>
- [2] KRAUS, Blahoslav, 2007. *K vývoji české sociální pedagogiky*. *Pedagogika - časopis pro vědy o vzdělávání a výchově*. 2/ 2007 Praha: Univerzita Karlova v Praze , 132-144 s.; ISSN: 22362189. Dostupné z: <http://pages.pedf.cuni.cz/pedagogika/?p=1364&lang=cs>
- [3] PLŠKOVÁ, Alena, 2011. Základní škola Rakovského v Praze 12. *Smlouva s rodiči - individuální výchovné: Sociální pedagog ve školství* [online] ©2011. Praha [cit. 2016-02-27]. Dostupné z: <http://www.zsrakovskeho.cz/files/media/soc.pedagog-ve-skolstvi-phddr.-alena-plskova.doc>.

SEZNAM GRAFŮ

Graf 1: Respondenti podle pohlaví.....	30
Graf 2: Respondenti podle věku.....	31
Graf 3: Respondenti podle dosaženého vzdělání	32
Graf 4: Respondenti podle zaměstnání.....	33
Graf 5: Setkání s pojmem sociální pedagog	34
Graf 6: Osobní zkušenost se sociálním pedagogem.....	34
Graf 7: Uplatnění sociálního pedagoga podle rezortů.....	35
Graf 8: Nejčastější možnost setkání se sociálním pedagogem	36
Graf 9: Profese sociálního pedagoga je zaměřená na činnost.....	37
Graf 10: Profese, kterou může sociální pedagog vykonávat	37
Graf 11: Kompetence sociálního pedagoga.....	38
Graf 12: Potřebnost profese sociálního pedagoga.....	39
Graf 13: Přínos profese sociálního pedagoga dle respondentů.....	40

SEZNAM PŘÍLOH

P I Dotazník

PŘÍLOHA P I: DOTAZNÍK

Dobrý den,

jsm studentkou třetího ročníku bakalářského studia oboru Sociální pedagogika na Univerzitě Tomáše Bati ve Zlíně. Obracím se na Vás s prosbou o vyplnění krátkého dotazníku, vztahujícího se ke **vnímání profese sociálního pedagoga veřejností**. Dotazník je určený těm, kteří bydlí ve Zlínském kraji a nestudují nebo nestudovali obor Sociální pedagogika. Dotazník je zcela anonymní a slouží pouze k výzkumné části mé bakalářské práce. Vyplnění Vám zabere přibližně 5 minut. Vybranou odpověď, prosím, zakroužkujte.

Předem Vám děkuji za vyplnění dotazníku, Váš čas a ochotu.

Barbora Polášková

Vážený respondente, nejprve bych Vás chtěla seznámit s pojmem „sociální pedagog“. Sociální pedagog má široké pole působnosti. Zaměřuje se na děti, mládež a dospělé z různých typů prostředí. Zabývá se prevencí rizikového chování (delikvence, šikana, závislosti apod.), výchovou, vzděláváním, socializací a poradenstvím. Cílem sociálního pedagoga je poskytnout pomoc jednotlivci nebo sociální skupině a najít řešení v problémových nebo krizových situacích.

1. Pohlaví:

- a) žena b) muž

2. Věk (doplňte):

3. Bydlíte ve Zlínském kraji?

- a) ano b) ne

4. Vaše nejvyšší dosažené vzdělání:

- a) základní b) střední odborné c) střední s maturitou
d) vyšší odborné e) vysokoškolské

5. V současnosti jste:

- a) student b) nezaměstnaný c) OSVČ d) zaměstnanec
e) v důchodu

6. Je Vaše studium nebo profese spojena se sociální pedagogikou?

- a) ano b) ne

7. Setkali jste se někdy s pojmem sociální pedagog?

- a) ano b) ne c) nevím

8. Máte osobní zkušenost se sociálním pedagogem?

- a) ano b) ne c) nevím

9. Ve které oblasti se může sociální pedagog uplatnit?

(Lze označit více odpovědí)

- a) rezort školství, mládeže a tělovýchovy
- b) rezort spravedlnosti
- c) rezort práce a sociálních věcí
- d) rezort vnitra
- e) rezort zdravotnictví
- f) oblast církevních, společenských a neziskových organizací

10. Kde se můžete nejčastěji setkat se sociálním pedagogem?

(Lze označit více odpovědí)

- a) mateřské školy
- b) základní školy
- c) střední školy
- d) speciální školy
- e) diagnostický nebo výchovný ústav
- f) krizová centra
- g) dětský domov
- h) střediska volného času
- ch) ústavní sociální péče
- i) odbory sociální péče
- j) domovy pro seniory
- k) stacionáře
- l) vězeňství
- m) nadační a charitativní zařízení
- n) jiné:.....

11. Jaké činnosti vykonává sociální pedagog?

(Lze označit více odpovědí)

- a) pedagogické
- b) výchovné
- c) poradenské
- d) intervenční
- e) jiné:.....

12. Jakou profesi může sociální pedagog vykonávat?

(Lze označit více odpovědí)

- a) pedagog volného času
- b) asistent pedagoga
- c) vychovatel
- d) metodik prevence
- e) sociální pracovník
- f) poradce
- g) jinou:.....

13. Jaké vlastnosti a schopnosti by měl mít sociální pedagog?

.....

.....

.....

14. Je profese sociálního pedagoga potřebná?

a) ano

Pokud jste označili ano, prosím, zdůvodněte přínos profese sociálního pedagoga:

.....

.....

.....

b) ne

Pokud jste označili ne, prosím, zdůvodněte svou volbu:

.....

.....

.....

c) nevím